

Poštarina plaćena u gotovom.

HANOAR

LIST ŽIDOVSKJE OMLADINE JUGOSLAVIJE

BR. 7 i 8

GOD. I.

HANOAR

JE SLOBODNI POLUMJESEČNIK ŽIDOVSKJE OMLADINE
JUGOSLAVIJE. SVI ČLANCI IZRIČU LIČNO MIŠLJENJE
PIŠČEVO.

Urednik čiča Gross.

Vlasnik i izdavač Savez Žid. Oml. Udruženja u Kraljevini S. H. S.

Sadržaj:

	Strana
Cvi Rothmüller: Pjesništvo naše omladine	169
Cvi Rothmüller: Mi, str. 173. — Samuel Romano: Tri pjesme str. 175. — Hans Brammer: Jesen, str. 176. — Oto Zentner: Dve pesme, str. 177. — Jenö Hoffmann: Jesenji dan, str. 178. — Ernest Gadlanović: Tri sunčana pokliča, str. 179. — Migdali: Bijeli zid, str. 180. — Frijh Artur: Posve sam tačno znao, str. 181. — Jaša N. Davičo: Ti spavaš, str. 181. — Arje: Dve pes- me, str. 182. — Kalderon E. Jakica: Dve pesme, str. 183. — Jakov Ozmo: Dve pesme, str. 185. — Šandika: Dvije pjesme, str. 186. — Žako Štern: Dve pesme, str. 187. — Abraham Mi- ka Konforty: Tepče moje tako? str. 188. — Šalom Šerira: Če- kam, str. 188. Slavko Hirschl: Dvije pjesme, str. 189. — Dra- gan Büchler: Mesija, str. 190. — Isak: U proleće, str. 192.	
Nisim R. Alfandari: Jedan život, ...	193
Kalderon E. Jakica: U zimski dan	195
Oto Zentner: Ahad Haam	196
Josef Fränkel: Omladinski pokret i »Cionizam kao svijetozrijenje«	201
Pavao Wertheim: Palestina i njezina kultura u pet tisućljeća	204
Migdali: Židovi u rasnoj teoriji	209
Martin Buber: Kultura i religioznost	212
Mendele Moijher Sfurim: Filozofiranje o čovjeku	213

BILJEŠKE:

Markica Narodnoga Fonda	215
Književne novine	216

»Hanoar« izlazi svakog 10. i 25. u mjesecu na najmanje 24 stra-
nice. — **Pretplata:** za Jugoslaviju godišnje 80 D., polugodišnje
40 Din., četvrtgodišnje 20 Din., za inozemstvo 100, 50 i 25 Din.
Pojedini broj 5 Din. — **Uredništvo i uprava:** Zagreb, Ilica 31,
III. kat. — **Račun pošt. ček. zavoda:** 35.984. — **Rukopisi se ne
vraćaju.** — **Prenošenje iz »Hanoara«** dozvoljeno je samo uz
naznaku izvora.

Cvi Rothmüller: Pjesništvo naše omladine.

»Tko ovu knjigu takne, dotaknuo se čovjeka« — veli za jednu zbirku svojih pjesama najveći američki pjesnik i najodličniji duhovni reprezentant Novoga Svijeta Walt Witmann. Pa eto, kad pristupamo »našoj lirici«, pjesničkim izljevima naše omladine, nas samih, zaboravimo načas sve knjiško znanje, svu učenost i pokušajmo prislušivati kucanju bila, treptanjima srca, usponima duše, mukama tijela, pokušajmo osjetiti u njima č o v j e k a.

Pročutimo i prosudimo, koliko su ove pjesme iskrene, koliko se u njima izriče istina, koliko se u njima zaista otkriva biće čovječje. Pa onda: ako su one iskrene, prave, istinite, pokušajmo odrediti — ne nazovi znanstvenom metodom, nego uživljavanjem u bit ovih pjesama — duhovno biće njihovih tvoraca, mladih pjesnika, drugova naših.

Učili smo u školi, da mladić ne opjevava doživljaje, ne priča događaje, da nije epski pjesnik. On je osjećajan: ako mu dojam padne u dušu i postane slikom, (koju bi odrastao znao epski da opiše u radnji) mladić će nam govoriti s a m o o svome osjećanju, koje je izazvano tim dojmom.

Još je očitija sklonost lirici u nas, Židova, kojima se ne pojavljuju toliko dojmovi u slike, koliko mi sami iz svoje nutrine bacamo slike u spoljašnji svijet želeći ga preobraziti, promijeniti prema onim smjernicama, koje se rodiše u nama. Mi smo poput ostalih orijentalaca vanredno skloni subjektivizmu, mi sve gledamo svojim naočarima u mnogo većoj mjeri nego što čine zapadnjaci. A lirika, tako smo učili već u školi, i nije ništa drugo nego ona grana pjesništva, kojoj su predmetom baš osjećaji ljudski sami po sebi, bez obzira na pričanje radnje (to bi bila epika), na vezanje sa samom radnjom pred našim očima (time se bavi drama) ili s poukama, koje se dadu crpsti (to je predmet didaktike).

Ona životna dob i onaj narod, koji najvećma naginju osjećajnom životu, koji se najvećma zanose u visinu i najdublje padaju u ponor — moraju da budu prijemljivi za lirsku granu poezije. Na našim se sastancima čita srazmjerno dosta pjesama, ima knjiga, i to gotovo uvijek pjesničkih zbirka, koje u nas idu od ruke do ruke. Pa i sad, u vrijeme, u koje se baš ne njeguje lirika (»Osjećaji su luksus« — rekla je jedna omladinka na posljednjemu sletu), u nas se ipak najviše čitaju pjesme ili

cnakve knjige, u kojima imade pjesničkoga zanosa i oblikovne snage.

Ali drugo je pitanje: pjevamo li mi? Pjevamo dosta, a najveći je dio naših pjesama i loš. Pjevamo li samo »iz navike«, zbog mode, jer je tradicija, da srednješkolac u nekoj dobi ispuni čitave hartije (potpisima) i stihovima. Mislim, da je A. Sonnenfeld u svojoj učenoj studiji o omladinskoj literaturi u šestoj godini »Gideona« rastumačio to pjevanje težnjom prirode, da iskuša sve sposobnosti mladoga stvorenja, pa tako mladići uz tehniku, glazbu, risanje i t. d. pjevaju i pjesme. Ali bit će, da je tome i drugi uzrok:

»Vezani jezik«, uskladjen ritmom, mnogo snažnije djeluje na čovjeka. Mnogo je sugestivnija i uvjerljivija misao izrečena stihom, negoli prostom prozom. Mnogo se iskrenije doimlje osjećaj, kad se odrazuje i u naročitom ritmu, u kojemu kao da potitrava postavši riječju, negoli kad je izrečen običnim, svaki-danjim i nabacanim riječima.

I zato mladi ljudi, kad traže da izreknu bujicu svojih osjećaja, posizu za »pjesničkom« formom; vežu riječi po zakonima ritma. Tražeći lijep i uvjerljiv oblik za osjećajnu sadržinu, okivaju je pravilima metrike — jer su dabome nedozreli i nevjeshi, a da slobodno, iz svoje nutrine, nadju ritam pojedinome osjećaju. Moraju da se drže školskih regula, da im podvrgnu svoju mladu, nedozrelu i nejačku ličnost, ma da upravo time njihove »pjesme« gube ono, zbog čega su nesvijesno izabrali »pjesnički« oblik, gube uvjerljivost i neposrednu iskrenost. Doimlju se ukočeno, patvoreno, naučeno, ukratko neiskreno i neistinito.

Toj vrsti pripada najveći dio mladjanih pjesama svih naroda, vremena i kultura. Ali se iz te gomile izdižu mladići, kojih je ličnost snažnija od škole. Ne mislim tu samo genijalne, bogorodjene i od Boga redjene i odredjene pjesnike. Oni dabome probijaju okvir regula i stvaraju nove forme; oni u božanskom ludovanju odbacuju zakone, da dadu poeziji svojim pjesmama nove zakone i da udare nove putove. Pred njima treba da se smjerno poklonimo sretni, ako nam se koji rodio.

I osim tih genijalnih pjesnika imade »pjesmotvoraca«, kojih se pjesme ipak doimlju iskreno, makar se i ne osjeća u njima dah božanskoga stvaranja. Ako je na jedne blagoslovena rosa poezije padala curkom, na druge je kapnula tek koja kapljica. Možda ta kapljica dostaje samo za mladenaštvo, koje je i onako pjesničko. Možda će se ona poslije potpuno osušiti s čela. Onda će se možda naš bratac, mladenački pjesnik, kad odraste, stidna čela sjećati poletaraca svoje mladosti, jer će ući u koje posve normalno građansko zvanje. A možda će da obrtnički proizvodi pjesme, i kad mu se potpuno izgubi s čela oznaka negdašnjega pjesništva. Takvi nazovi-pjesnici pune

stupce književnih i neknjiževnih listova, zaposluju slagare i šampare, daju zasluge knjižarima — i promiču probavu svojih suvremenika, a potomstvo više i ne zna o njima.

Ali svejedno nam je, hoće li ovaj ili onaj prestati, hoće li nastaviti da pjeva, i kad mu se presuši pjesnička žilica. Pred nama su pjesme naših drugova, i to dabome po mogućnosti samo one, koje se iz gomile uobičajenih, naviklih, šablonskih stihotvorenija izdižu ma kojom oznakom, ponajčešće dragocjenom iskrenošću.

Poučne su ove pjesme. Pored toga što nam otkrivaju, koga zapravo čita naša omladina, one su nam ujedno važan prilog, da upoznamo, kakva je zapravo sadržina našega duhovnog života.

Možda će se tkogod začuditi: pa kako to, da ta cionistička omladina pjeva samo o onim stvarima, o kojima pjevaju i asimilanti, pa i nežidovi. Zašto Cijonu nema ni spomena u pjesničkim izljevima? Ili ako se spominje, zašto su baš onda pjesme najslabije, zašto se onda doimlju najneiskrenije. Zašto pjesme pjevaju osjećaje, po kojima se nitko ni u snu ne bi mogao domisliti, da je ta omladina nezadovoljna čitavim životom svojim i stanjem svoga naroda, da ona teži za potpunom promjenom svega toga, da su sve njene čežnje i težnje, sve misli i nade prostorno povezane s parčedom zemlje u Prednjoj Aziji, a duhovno s obnovom židovstva.

Zastidit će se cionisti-fanatici, kad vide, koliko se malo njihovi zahtjevi oživotvoriše, kako neznatno stekoše života u duhovnosti naše omladine. Zažagorit će veselo naši protivnici, jer je opet uz njih »masivna stvarnost«.

U čemu je stvar? Gdje je upravo uzrok, što te pjesme naše ne pjevaju o židovskim bolovima, cijonskim čežnjama, o vjeri u obnovu, o volji za obnovom.

Svakako je razlog u tome, što cionizam još uvijek nije prodro u najdublju bit naših ljudi, što je on još uvijek većma filantropski, negoli bitni cionizam, većma cionizam zbog drugih i za druge, nego zbog nas samih i za nas same. Nije dosad bilo odgoje, koja bi znala da usadi cijonsku klicu u najdubljemu, najčistijemu i najplodnijemu sloju duše. Ali ne bojmo se: ta odgoja morat će da dodje, ne zbog principa nas fanatika, nego prosto zbog potrebe, jer, eto, nama treba cionizam, onaj pravi, nerazvodjen ničim.

Ali ima još nekoliko uzroka, kojima se daje protumačiti taj nedostatak cionizma u boljim i iskrenijim pjesmama.

O Cijonu pjevaju naša djeca. Potpuno iskreno i potpuno loše, bez ma i kakve književne vrijednosti. Pjevaju pod utjecajem naše propagande.

Pod utjecajem te propagande i nekih ne baš vrijednih budnica pjeva o Cijonu i omladina. Ako su budnice bez velike umjetničke vrijednosti, onda su dabome njihovi potomci još gori. Zbog toga se ove »cijonske« pjesme jedva i mogu da štampaju.

Dobrih židovskih pjesama naša omladina ne čita. Kad bi ih i čitala, ne bi to još samo po sebi bilo dovoljno da izravna i uravnoteži nedostatak modernoga židovskog života, u kojemu bi svak sam sobom bio ispunjen onim aktivnim židovstvom, koje osjećajući izmicanje tla ispod nogu sprema snagu svoju za borbu, pa se budi u pjesmi i u radu.

Naprotiv naša omladina čita hrvatske i srpske, njemačke, mađarske pa čak i francuske i engleske pjesnike; osjećaji njihovih pjesama, a to su uglavnom sveljudski osjećaji, pobudjuju omladinu na saosjećanje i na pjevanje pjesama prema tim uzorima.

I na kraju pjesme su ove često upravo naličje duhovnih portreja naših omladinaca, kako bismo ih naslikali prema njihovom ostalom životu i radu. Onaj aktivni deran, bundžija i galamdžija, koji od prepotencije i ne zna što bi zapravo htio, u pjesmama će da zaigra druge žice, blage, nježne, podatne. Onaj veseli mališan, naivan do krajnosti, da ne kažem djetinjav, u pjesmi je turoban, tugaljiv, a razumije tajnu bola i stradanja, jer se, eto, i njemu već dogodilo nešta strašno, možda je volio neku, ali mu je koji drugi preteo.

Zato ove pjesme pokazuju samo jedan dio duhovnoga carstva našega. Pa jer su one plod tajnosti, niknule u časovima, kad su ovi mladići, inače stvarni, trezveni radnici u pokretu, osjetili, da im taj pokret ne izriče baš čitavu ličnost, da ima u njima još mnogošta, što hoće na svijetlo dana — zato su tako često upravo protivne slici, koju naša omladina imade o tim svojim drugovima po njihovom radu u pokretu.

Obrnuta je stvar n. pr. kod Samuela Romana. Njega omladina poznaje po njegovim pjesmama. Dok inače nijedan od nas nije pjesnik, a pjesme su nam samo čeda rijetkih časova, dotle je njegov duhovni lik u očima svih nas odredjen pjesmama njegovim. I dok nas kod svih drugih iznenadjuju pjesme, jer se naoko protive onim Čičama i t. d., koje mi poznajemo, dotle nas u njega iznenadjuje tjelesni slabašni lik i veselo-djetinjavi i žalosno-ironički ton, kad ga znamo po sentimentalnim, vrijednim pjesmama.

A ipak se dabome vežu svi ti, ma kako naoko protivni likovi svakog pojedinca. Pjesme nam otkrivaju intimni život naših drugova, njihove najdublje radosti i bolove. Mi u prijateljstvu i s ljubavi prilazimo k tim dokumentima, pa se njima još čvršće vežemo jedni s drugima. Jer tude otkrivamo, koliko smo jedan drugome nalik, a da pri tom ipak svaki imade lično obilježje i oznaku. Bilo bi zanimljivo istražiti i pokazati, u čemu su sličnosti osjećaja i životnih problema u naših mladjanih pjesnika, a u čemu leži njihova individualnost. Ali čemu to istraživanje?! Bit će bolje, da završim ove nesistematske i neučene uvodne riječi željom, neka svi vi osjetite to i sami.

Cvi Rothmüller: Mi.

I.

Mi ne ćemo stvarati pravac
i nikakvi izam.

A ipak smo jedno i braća,
jer titra u nama jedno.

Svi smo mi
čeda besmrtnih čežnja
i glasnici
jednoga drugoga sveta.

Mladi i čisti
nosimo na sebi
okove truloga društva
i dugu povest bolesnog naroda
i drevne stege staroga Boga.

U nama
dršće sladana strast,
još čista, bezgrešna.

Iz nas se izvija glas
naših strastvenih čežnja,
što žele na svetlo.

Mi smo borci
za mladost i radost,
za novo
u društvu
i narodu,
za novoga Boga.

Z a g r e b, u septembru 1925.

Brate, sestro,
 noćas nemam ništa lepše i važnije da ti kažem
 nego ovo:
 da te volim.

Ti što hodiš po ravnoj cesti sremske varoši
 i ti što se penješ po bosanskom brdu
 ti što koračaš gradskim asfaltom
 i ti što kročiš ćoškastom kaldrmom:
 sa svima vama hodam i ja,
 jer vas volim.

Ti što ti majka tepala slatke španjolske reči
 i ti što si čuo maternje mađarske glase
 i ti što govoriš srpsko-hrvatski jezik;
 sve vaše reči hoću da čujem i shvatim,
 jer vas volim.

Da, braćo i sestre,
 ja, vaš neznani brat,
 hoću da u svome srcu obuhvatim sve vas.

I hoću, nek znate:
 da iznad programa, principa, statuta
 imade ljubav, topla i svesrdna:
 nju vam nudim i poklanjam.

Brate, sestro,
 ima li za te poruka lepša od ove:
 ja te volim,
 tvoj neznani brat te voli,
 i kliče ti:
 brate, sestro.

Z a g r e b, 3. I. 1927.

Samuel Romano : Tri pesme.

PUP.

U kaplji jutarnje rose ružin pupoljak mije
purpurne usne svoje,
u onim nedrima cvetnim jednu mi tajnu krije
lepu ko mirisne boje.

Ja bih celovom jednim i požudom duše bõne
kristalnu rosu pio,
lakim dodirom ruke razgrn'o listiće one
i zatim dugo snio.

Ah! tek što bih tajnu srkn'o, pokaj'o bih se, velim;
svele bi sjajne boje;
vetar bi listiće suve razneo poljem celim,
poslednje čežnje moje.

Tuzla, 5. V. 1926.

NOĆ.

Noć. Preko sparušenog lišća i granja
razli se uzdah dug . . .
Beše li — možda — tuga, što sanja
o budućoj sreći?!

Mir. Na krošnjama svelim zasela tuga
u ćutanju nemom . . .
Da li to — možda — neverna druga
žali za verom?!

Noć. Nad opalim lišćem sa onih grana
širi se potmuli zov . . .
Je li to — možda — javljanje dana —
tuzi, što sanja?!

Tuzla, 22. IX. 1925.

VOLEO SAM.

Voleo sam silno, neizmerno, jako
i rukom sam sreću ja doseći meo,
ali ko da ovo ne hte besni pako,
smrsi mi i sruši veru, nadu, sreću.

Drugi jedan dodje. Ja s osmehom sreće
pred njima sam pevo i njima sam pleo
venac ljubavi, nada — i svako sam veče
molio udes za njihovu sreću.

Činilo se, da je moja duša bila
smirena i vedra. Ali u osami
tajnom mojem bolu pustio bih krila,
duša bi jecala, a ja plako — plako . . .

Tuzla, 27. XII. 1925.

Hans Brammer: Jesen.

Draga,
Ja volim jesen
I lišće što pada —
Kad prostor raste
Svenut
Od boli i jada.

Mesečina zlatna
U dunjama sneva
Ljubav staru.

— vuda zlato prašti,
Čudne senke teku
Po tvojoj bašti.

Draga,
Ja volim tebe.
Kad bol mi srce seče.
Kad lišće pada.
— pada
Po danu i u veče. —

Banja Luka.

Oto Zentner: Dve pesme.

KRONIKA.

Pred dvadeset godina ugledah svet.
Pred dvanaest sam ljubio Boga i majku.
Sa deset sam godina voleo bajku.
Sa dvanaest mirisavi šumski cvet.

U petnaestoj dodje ljubav prva.
Druga sam našo pred četiri leta.
Pred dve me cbuze sumnja i seta.
Strast me pred godinu prvi put shrva

Sinoć sam ugledo zvezdu novu.
Noćas sam usnuo najlepší san.
Jutros je svanuo prekrasan dan.
I zvezde i snovi i jutra me zovu.

Z a g r e b, 23. X. 1925.

(Ova je pjesma nagradjena u natječaju Hanoara)

NACERENI DAN.

Mora da se sinoć,
Il' preksinoć, il' kada bilo,
dogodilo sa mnom nešto strašno,
nešto bolno, žalosno.
Nešto se u meni trglo, rasprsnulo
u milijun sitnih tačaka.

Oh,
u meni milijun tačaka
skače i pleše tako ludo,
tako pijano,
raskalašeno.

A ja plačem i pevam pesmu
o nacerenom danu,
kad ples će prestati,
kad sve će tačke stati,
kad sve će tačke umreti u meni,
i buljit će jedna u drugu
mrtvačkim, ukočenim pogledom.

Zašto ja plačem i pevam,
kad milijun ludih tačaka
po tekstu moga plača i pesme
skače i pleše još ludje?

Ah, jednog nacerenog dana
ples će prestati
i sve će stajati
ukočeno,
mrtvo . . .

Mora da se sinoć,
Il' preksinoć, il' kada bilo,
dogodilo sa mnom nešto strašno,
nešto bolno, žalosno.

Z a g r e b.

Jenö Hoffmann: Jesenji dan.

Taj lepi jesenji dan,
što svetli nam vani,
vuče nas još jednom k sebi
kao majka svoje dete na samrti.

Šeću stari i mladi,
mali i veliki.
I svi tako žudno,
ko da se proleće vratiti ne će.
Sunce bleđi —
i kad nas ostavlja,
šuton sve više i brže se javlja.

Mi smo žalosni i patimo,
kao da prijatelja na zadnji put pratimo.

Č a k o v e c, 21. X. 1925.

Ernest Gadlanović : Tri sunčana pokliča

SLUTNJE.

Ne znam, dušo, da li shvaćaš
svu ljepotu naših šetnja;
kada sa mnom zbunjena koračaš,
a s lica ti se čita smetnja.
— Andjeoska svaka tvoja kretnja. —

Daleko negdje na nebu
mirisne ladjice plove.
Vjetri nam mirise nose:
s ladjica majskih pozdrave mnoge.
Proljeće nas to zove.

Ko ptičice u šumici
svašta brbljati znamo.
Zimi slutimo radosti majske,
kad srećni šecemo kojekuda
i na sreću mislimo samo.

Z a g r e b, 6. II. 1927.

NAŠA LJUBAV.

Druzi, danas sam sretan,
jer znam, da me djevojka voli.
Sve mi je danas svrhovito, —
ko sunce moja se prepuna duša proli.

Ponosno putem koračam,
moji se koraci čuju.
Srce mi radosno kuca.
Slike u mašti se kuju.

Sunce i nebo i kuće:
svi mi tol' prijatno mašu.
Ko da su srećni, dušice,
što znaju za ljubav našu.

Z a g r e b, 2. II. 1927.

Danas osvanuo divni azurni sunčani pôdan.
Široki trg preda mnom sav toplim je suncem obasjan.
Daleko negdje u magli dimnjak se tvornički koči.

Visoke ponosne kuće svojim me pogledom mame;
U mokrom asfaltu se gledju kao koketne dame.
Tiho se divim tom sunčanom času, koji će proći.

Z a g r e b, 2. II. 1927.

Migdali : Bijeli zid.

Sa prozora moje sobe
vidi se tek ravni bijeli zid,
a nad njim komadić
neba.

Moj vis à vis je svakog jutra
na bijelom zidu sunčana slika,
što dražesno skače i miluje svjetlu
ploču.

A svake večeri nestaje zida,
on tone u tamnu noć i dugo,
dugo čeka, dok opet ne dodje
sunce.

Ja čujem buku iza kuća;
a ne vidim ljude. Ko da je bijeli
zid stao izmedju svijeta i
mene.

Z a g r e b.

Erih Artur: Posve sam tačno znao.

Posve sam tačno znao,
Da je zaludu sve:
Ne će se nikad nigde
Stopiti duše dve.

Posve sam tačno znao,
Zalud je čežnja luda.
Pa zašto sam te zvao?

Jer verujem u čuda.

Z a g r e b, januara 1927.

Možda je kome smešno,
Što u noć tihu lutam
I ulicom se kradem.

Al' veruj, još sam malen,
Pa želim biti samcat,
Da tiho na te mislim.

Z a g r e b, januara 1927.

Jaša N. Davičo: Ti spavaš.

Ti spavaš, spavaš u čvrstom snu,
Narode moj.
Ti spavaš kad tiče,
Za proleća rana,
Razleže svoj poj!

Ti spavaš, kad duša
Ko taknuta rana
Jeca i moli.
Spavaš... a cveće niče!
Ti spavaš, a rana te boli!

B e o g r a d.

Arje: Dve pesme.

TEBI.

Voleo sam Te
Mnogo sam sanjao
O Lepoti
I o Duši čistoj

I sada još sanjam
Mnogo još mnogo
O Tebi i volim Te još

Volem u Tebi
Uspomenu
Na Lepo
Sliku o Dobrom
Stradanje
Bol

Z a g r e b, 19. XI. 1926.

ZVONA.

Zvone zvona bôno i muklo
u magli

Mene tera
maglovit grozan Dan
tera da tražim

A nigde nema modroga Neba
Mira
Spokoja

Zvona se ljuljaju u crnoj Praznini
Šuplje
Prazno

Zvone zvona bôno i muklo
u magli

Z a g r e b, 9. I. 1927.

Kalderon E. Jakica: Dve pesme.

DUŠA.

U nama gore verzovi:
U nama plamte žutim plamenom,
U mozgu dižu buru svetova,
U srcu piju maglu s krvnih tornjeva,
Po mekom telu lutaju,
Creva razdiru
I traže dušu —
Dušu čovečju . . .

Oble grudi žena trgaju,
Vasionom praha lutaju,
Bone zvuke zvona gutaju,
S bledih lica meseca padaju,
Na suhom lišću gnezda vejaju,
Ljuto vino piju s očiju
I traže dušu —
Dušu čovečju . . .

Na čelu setno ležu natraške,
Boje proždiru,
Pod velom tame snevaju,
Duhove pitaju:
Gde duša ljiljan misli miluje,
Gde stanuje,
Da li će jednog dana zora granuti,
Jutro svanuti,
Podne umreti,
Ponoć sazreti;
Da li će jednoga dana na vršku verza planuti?!

Travnik.

Noć je tiha; mesečina
 I varavi čar. —
 Na čamčiću sedi
 Pesnik-ubogar.

Bela brada, tamno lice
 I nemoćni vid;
 A u srcu zadnji uzdah,
 Pô vekovni rid.

Mrmor-vali sećaju ga
 Na rodjenu grud:
 Tu je negda mladji bio,
 Lepuškast i lud.

Na kolenu mile majke
 Snivo blažen san;
 A kraj žala prvi puta
 Opevao dan.

Bajni časi bili, prošli;
 Gle, sad gorki mir.
 Mesto smeha i radosti
 Prazan morski šir.

Bez drugara i unuka
 Na tom svetu sam. —
 Ugašen je i pesnički
 Nekadanji plam.

Noć je tiha; mesečina
 I varavi čar. —
 Na čamčiću bôno jeca
 Pesnik-ubogar.

r r a v n i k.

Jakov Ozmo: Dve pesme.

MOJE SJUTRA.

Sjutra će svanut mi dan
suncem obasjan,
i to ja znam,
vjerujem;
čekam...
Sve će moje procvjetati cvijeće —
oh sreće!
I prestat će moje čekanje,
lutanje i bol,
što vučem je u svojoj duši;
i suza što me guši.
Stoga zoro svani,
suzo moja stani,
tugo mini,
i ti snove divni
ostvari se!
Neka i ja znadem,
da sreće imadem
i da je moje procvjetalo cvijeće,
da vidim svoje ruže.

Z e n i c a.

NOCNE SANJE.

Noć.
Oblaci prolaze u četama.
Duša mi zbori o sjetama.
Nebom blude mi oči.

Promatram nebeske ladje
Od dima
U kojima svega ima
Što želja stvara, a nikad ne nadje.

Uzdahnem. Oborim oči.
O, da se mogu dići,
Nebeskim ladjama prići.
Možda bih u njima našao
San što bi me spasao
U turobnoj noći...

Z e n i c a.

Šandika: Dvije pjesme.

APRILSKO VEČE.

Kišno je veče aprilsko.
Prolaze siluete crne.
Njihova se sjena pruža
poput golema puža
po mokrom asfaltu.

Grme kočije i auti
preko granitnih kocaka,
a svijetlost se reflektora razlijeva,
dok kiša sitno sipi
u kišno veče aprilsko.

A daleko je negdje
tužno plakala violina.
Tiho, bolno i časak glasno,
pa opet plačno i jasno —
u kišno veče aprilsko.

Z a g r e b.

PROBDIVENA NOĆ.

Noć.
Mir.
Crna tišina. —
Iz daleka se čuje,
gdje se kočija valja
cestom.
Dolazi bliže
i gazi nerve.
Pa opet nestane.
A daleko se negdje čuje
glasni dugi fićuk
lokomotive
u noć. —

Z a g r e b.

Zako Štern: Dve pesme.

VEČERAS.

Večeras ću opet pri zalasku sunca
Stojati srećan na podnožju brega
I slušati pev slavuja.
I čekaću...

Večeras će opet da prošeće draga
Sunce kad zadje za obzorje žarko
Po bledjanom svetlu lune.

Večeras ću opet pri zalasku sunca
Stojati skriven za hrastovim deblom
I biću tad silno srećan.
I plakaću...

Prijedor, 30. X. 1926.

VIZIJA.

Meseca zrake sjajne
Po šumi rasute leže
I tkaju vizije bajne;
Ko sene sve niču i beže.

Gledam i svoju dragu
Ko senu maglicom tkanu,
A blagi lahor nosi
Halju i kosu joj vranu.

»Ljubavi draga, mila!«
Uzviknuh nežno u tamu,
I stiščuć rukama bila
Za ruku je prihvatit htedoh.

Zaludu! Ruka stade
I prazan zahvatih prostor,
A sena nečujno pade
I nesta u noći i magli.

Ah, — zašto sam pružio ruku!

Prijedor, 31. XII. 1926.

Abraham Mika Konforty : Tepče moje tako? . . .

Čemu burno biješ tako, srce moje mlado,
U san zar još nijesi blagi uljuljano?
Joj! kako burno samo, ko da nijesi čedo
Grudi mojih, krvlju mojom nabubrano.

Želiš možda, da te vijenac slave resi,
Velikanom biti, tepče moje malo?
Noćni, zar te prijatelji slatko tako ljube,
Te si kasno u noć ludovati stalo?

Čedo moje oblo, što je tebi reci!
Je li možda ljubiš?! — Pa si ljubav steci!
Ne ćeš onda burno veče biti svako,

San će tada tebi milim drugom biti;
Grlit će te, s tobom će se rado sliti, —
»Ona . . . ona, jao!« — Tepče moje, tako? . . .

Travnik, 30. I. 1925.

Šalom Šerira: Čekam

Svaki štopot, svaki šuštanj
svaki korak
svaki glas
odjekuje u meni i budi
nade, slike.

Svaka crta, svaka sena,
svako telo
svako biće
zrcali se u zenici
pa se tresem, plašim,
buljim . . .

Svaka misô
sav moj mozak
sve se bavi njom.
A ja gorim, strepim, zebem
cvokoćem i buncam.
čekam . . .

Sarajevo.

Slavko Hirschl: Dvije pjesme.

NOĆNI AKORD.

Kroz crni mrak i tihu tužnu ponoć,
Ko jecaj čujem lutnje sitnih struna,
Akorde patnje, grča, tuge, bola,
Što duša ih je moja uvijek puna.

I drhti žica, plače u noć crnu.
Nijemi očaj oko nje se vije,
I svud je pusto, svud tišina gluha.
Tek stara ura na zvoniku bije.

U parku negdje šušte stare breze
I sablasno se njišu duge grane
I zbore pjesmu, pjesmu noći majske,
Što skoro proć' će, jer će dan da svane.

I sovin krik se čuje u daljini
I bolan vapaj čovjeka što luta
Kroz tihu majsku noćcu bola, jada,
Daleko nekud ne znajući puta.

Ja u noć bježim, lutam kroz mrak crni,
A očajan mi vapaj kida grudi,
Dok pjev me prati noćnih ptica malih,
Porugljivo se za mnom cere ljudi...

Z a g r e b, maja 1926.

NOČKA NA SAVI.

Nad Savu se spustila Nočka.
Tiho bežiju vali
I nosiju spomene moje,
Z doba gda bil sem mali.

Ja štel bi im reči nek stanu.
Nek mene pričekaju malo,
Al zmešalo Lune me svetlo,
Na vodu kaj dol je opalo.

I blistali mali se vali,
Na nebu se blistala zvezda,
Vu grmu popeval je ftiček,
Kraj svojega tihega gnezda.

I šumela voda je zdena
Vu bledomu meseca svetlu,
Popevala tiho popevku
O črnomu, črnomu svetu.

A ja sem kraj vode se plakal,
Žaloval za detinjstvom svojim,
Gda domek je bil mi naš mali
Svet celi vu mislima mojim.

Nad Savu se spustila Nočka.
Tiho bežiju vali
I nosiju spomene moje
Z doba gda bil sem mali ..

Z a g r e b, maja 1926.

Dragan Büchler; Mesija.

TRI SONETA.

1.

Crna ih prekrila tmina i tmuša.
Tudj im je smješak. Ne znadu da kliknu.
Muče se jadni i dršću i stenju —
Stenju, al' ne će da od bola kriknu.

Otkud im snaga, da šuteći trpe,
Da šutke se klati, ubijati dadu,
Da šute, kad otimlju svetinje njine,
Kad lome im sve — i vjeru i nadu.

Zašto robovati pokorno vole,
Dekle im usnice molitvu mole:
»Gospode Bože, ded usliši nas!«

Otkud to erpu neslomljivu nadu?

Mole i mole — i vjeruju, znadu:
Doći će Mesija, svanut će spas!

2. U plasi

Eno ga! Došao blistav i sjajan,
Snažan i mio ko kraljević-lav.
Željan je borbe, jer hoće da skine
S naroda ropstvo i teret mu sav.

V'jest je zašumila svagdje po sv'jetu,
Gdjegod je sinova naroda tog:
»Digni de glavu, veseli se puče!
Okove tvoje odr'ješit će Bog.

Nestade tame, jer presjajna zraka
Sve nas obasjala!« Narod se sprema:
»Mesija došo da izbavi nas!

Puca i kida se veriga svaka!
Nestalo muke, robovanja nema:
Mesija donio Cijonu spas!«

3.

Varava nada. Potamnio lik.
Sv'jetloga Mesiju proždrla tmina.
Klonuo narod i presta mu san,
Iznova snašla ga stara sudbina.

Narod se podao udesu svom
Tudj im je smješak. Ne znadu da kliknu.
Opet se muče i podnose jad —
Stenju i ne će da od bola kriknu.

Tako im brzo ponestalo viere.
Tako li brzo ugasnula sv'jest
Tako slobode umuknuo glas? —

Trpe i stenju, al' nije ni zere
Slabija nada u presretnu v'jest —
Stenju i čekaju Mesiju, spas.

Z a g r e b. 1925.

Isak : U proleće.

Večernje je kasno doba.
Ja dolazim do tvog groba
sa buketom cveća.

Dani su proleća.

U mojim rukama drhću
sve same mirisne ruže.

Crvene i bele.

I k tomu pupoljci
još ne rascvetani!

Slični su im naši prošli dani!

Ja stojim, a preda mnom je humak.

Po njemu je izrasla trava.

Rosna. Sveža. Zelena.

Još jedina ljubičica plava

Što se tu probila jedna

Simbol je nje, što sanak spava.

Spuštam pupoljke cvetne

Na taj kamen tvoj tvrdi i tupi.

I jauk se moje duše setne

samo u jednoj suzi skupi,

što mi niz lice lagano kanu.

Sarajevo, u januaru 1926.

Nisim R. Alfandari: Jedan život.

U nizu krivudavih uličica varoši N. između ostalih malih cepenaka, bila je i radnja Mike L.

To je bio čovek već prilično zašao u godine, suv, visok, ali sada teretom godina povijen, navorana lica, orlovska nosa, dubokih crnih očiju, koje su bezizraznim pogledom tupo gledale preda se, i široka čela. Njegovo se lice gubilo pod širokim obodom negda crnog šešira, ispod kojega je virila samo njegova seda brada.

Mika L. je uvek sedeo pred svojom radnjom u isveštalom odelu, pušeći iz svoje duge lule.

Ukočeno bi promatrao tamno-sive kolutove dima kako se dižu u visinu, i samo bi ga iz toga sanjarenja trgao kakav kupac ili poznanik.

Tada bi se leno dizao, njegovo mršavo telo bi se povilo kad bi prolazio ispod vratiju, zatim bi, usluživ kupca, izašao i pušio dalje.

Kad bi ga kakav poznanik pozdravio, on ga je gledao tupim pogledom i mahinalno klimnuo glavom, a zatim bi se opet zamislio.

*

Mika L. nije bio uvek takav. Nekad je bio sretan, vrlo sretan.

Dok mu je bila živa žena Rašela, i dok je bila s njim njegova kćerka Leja, bilo je sasvim drugačije.

Ah, kakav je tad život bio! Mika L. bi se gorko nasmešio, razvlačeći svoje suve, ispucale usne. Kako je onda bilo! Kad bi se setio Rašele, suze bi mu zamaglile njegov pogled, i on bi tiho uzdahnuo.

Seća se još dobro, kada je bio dete, i kada se igrao sa Rašelom, i kako ju je u detinjskoj bezazlenosti pitao, a da i sam nije shvatio svoje reči:

— Rašela, voliš li me?

A ona ga je tad upitala:

— Voliš? A što je to?

— To je: kad ti na mene misliš kad nisam s tobom.

— A zašto da mislim?

— Pa da mi budeš žena kad budemo veliki.

Ona ga je tad dugo zamišljeno posmatrala, dok mu ne rekne:

— E sad znam! Volim te!

*

Docnije su se oni hladno razišli, kao da se nisu ni poznavali. On je otišao u prestonicu, da uči školu, a ona je ostala u N-u.

Za vreme školskoga raspusta, on bi se vraćao i vidjao Rašelu, ali se činilo pri njihovim susretima kao da se ne poznaju.

Potajno pak, on se njoj divio, jer to nije bila više devojčica s kojom se negda igrao, već je to bila žena čarobne lepote.

Njen fini ten ga je privlačio, njen užaren pogled svuda ga je pratio, i on je jasnije nego igda osećao, da je ljubi.

*

Kad je svršio školu, vratio se u N. i stupio kod jednoga trgovca u radnju, gde se pokaza vrlo vrednim.

Rašela je bila u cvetu mladosti i lepote, i on nju još nije bio zaboravio; ali nikada nije ulučio priliku, da joj se približi.

Ali jednom... Na jednoj zabavi sreće se s njom. On joj se učtivo poklonio, a ona mu hladno kimnu glavom.

On je mislio, da ga je već zaboravila, ali se u tom beše prevario: ona ga se uvek sećala. Sada ga je gledala skoro ravnodušnim pogledom ne odavajući ničim da ga se seća, pogledom koji kao da je bludeo negde u daljini.

Kada poče zabava oni se nadjoše jedno pored drugog; kako to nisu znali.

Razgovarali su s početka sasvim ravnodušno, dok on nju najednom upita:

— Rašela, sećaš li se našega detinjstva?

— Da — odgovori ona tiho.

— Sećaš li se kad si mi kazala da me voliš?

Ona ne odgovori, što on shvati znakom odobravanja.

— Da li si me se nekada sećala dok sam bio odsutan?

— Da — odgovori ona jedva čujno i pade mu oko vrata.

*

Posle dva dana oni su se verili, a docnije stupiše u brak. A kada mu se rodi kći Leja, njegovoj radosti nije bilo kraja...

*

A sad! On tužno pognu glavu. Kako je sada sve drukčije! Kako je sada pusto u njegovom srcu, kako je prazno u njegovoj duši!

Njegova životna staza koja mu je ispočetka izgledala tako glatka, tako ugodna i meka, sad mu je izgledala kao trnjem obrasla. I on sam ide njome, sam bez oslonca, nekuda u beskonačnost!

Žena mu je umrla i on ostade sam sa kćerkom Lejom. Pri pomisli na to mlado stvorenje, kojemu je on ocem bio, zenice mu se skupe, pogled zamračí, lice navora, prsti se stegnu, usne razvuku, i kao da hoće nešto da kaže; ali na mesto reči kroz stisnute zube probija se gorak jecaj. Jer to biće, njegova

ljubljeni kći Leja, pogazila je veru svojih praotaca, i otišla negde daleko.

Gde, to nije znao. Niti on niti iko.

*

I sada Mika L. čeka, čeka do svoje smrti, kada će naći večni mir i spokoj, a pred njim se nižu uspomene prošlosti ko svetle ili mračne senke, dok je nad svima smrt raširila svoja jedna krila.

B e o g r a d, meseca februara 1927.

Kalderon E. Jakica: U zimski dan.

— — — Kroz otvoren prozor ulazi val hladnoće. To me osvježuje. Osjećam kako mi vrela krv u srcu jače žubori. Ne marim, da li ću se prehladiti. Kao maleno dijete veselim se bjelini zemlje. Ta tik do mene leprše lake pahuljice snijega kao ružičaste latice mirisnoga jorgovana za divnih dana minuloga proljeća. Zimsko sunce tamo negdje iza strmih brežuljaka razdragano i veselo bježi k perivojima ruža u zemlji Sreće, — k nasmijanim licima umornih radnika i k vedrim pogledima uvijek brižljivih majka, — u žudjeni Erec. Daleka polja izvan grada, nepregledno more prozirnih oblačića jedva se vidi. No moje oči promatraju samo golo granje kraj smrznutoga vrela. Sjeća me na prekomorske livade, pune zlatnoga žita, na ljupke nasade slatkih pomorandji i na plave cvijetke šafrana i zumbula. Oh, kad bi mi Dobri Otac udijelio dva andjeoska krila, mileni slavulji i vi srećne lastavice, poletio bih s vama preko ogromnih šumaraka k malim dječacima k nježnim djevojčicama, da se pomladim igrajući se s njima. Poletio bih k čvrstim klisurama bistroga Jordana, te ondje iz sve duše zapjevao:

Amo, druzi — amo druge!

Kliknimo u kolu družno,

Nek se krik naš goram ori...

Ej, vi djeco u galutu.

Preplovite bijesne žale.

Dok u vama žarka želja za slobodom gori.

— — — Već je suton pao i sakrio svu blistavost prirode. Zbilja, kad se čovjek zanese u mladenačke snjege, ne opaža prolaznost vremena i varavost huine m. šte Eno, više ne sniježi, vjetar ne vije, a tisuće sjajnih zvijezda rese modre nebo. — Kroz otvoren prozor po'ako se šulja noć. Polumjesec osvjetljava mračnu sobu i stol iz bukovoga drva. Na njemu još od jutros leži komad papira s nekoliko riječi, napisanih drhtavom rukom:

Ej, vi djeco u galutu

Preplovite bijesne žale

Dok u vama žarka želja za slobodom gori.

Oto Zentner · Ahad Haam.

Kad se dijete razvije do muža, kad postane zreo čovjek, koji sam svoju volju stvara i oživotvoruje, on po svojim djelima postaje faktorom u društvu, u životu. Ali uporedo sa samostalnošću da stvara i ostvariva svoju volju treba da se u čovjeku razvije neka protuteža, neka ograda, koja će zapriječiti, da se odluči na štetna i loša djela, i koja će svratiti djelo čovjeka na put kompenziranih potreba i zadataka. Ova protuteža, ova ograda je — s a v j e s t.

*

Židovski je narod bio sapet u okove. Tisućgodišnje ropstvo, tisućgodišnje patnje i stradanja. Čitavome je narodu bilo jasno, da je stanje nesnosno, da ga se treba riješiti, na kojigod način. Da, čitavome narodu, svima. Ali jedni su govorili: Zamolit ćemo svoje tlačitelje, neka nam skinu okove, a mi ćemo im zato služiti, bit ćemo im podložni čitavom svojom dušom. Bit ćemo onakovi, kako oni hoće, činit ćemo samo ono, što se njima sviđa.

Otkupninom dali su dakle svoju dušu. A drugi? Ni oni nijesu htjeli više čekati na milost s neba i njima je bilo jasno, da je to slijepa nada. I rekli su: skinut ćemo nadu i vjeru s neba na zemlju, pretvorit ćemo je u živu, realnu snagu i stavit ćemo je u sebe, u narod. I doviknuli su onim prvima: samo se mi sami možemo spasti! Ne pouzdajte se u druge. Pomoć drugih — za nas je smrt. Ta zar ne vidite, da ste prodavši svoju dušu postali lješinama? Da ste izgubili i ono malo života, što je u vama još tinjalo? Ono malo, što je moglo postati temeljem slobodnoga, obnovljenoga života. Ta vaš je put — put smrti! Ako smrt želite, ne trebate se naprezati, ne trebate ništa činiti. Smrt dolazi sama. I rekoše: Mi hoćemo da idemo p u t e m ž i v o t a. Poći ćemo onamo, odakle smo crpli ono malo života, koji još imamo u sebi. Onamo, gdje ćemo biti slobodni. Gospodari svojega tijela i — prije svega — svoje duše. Znali su doduše, da je »daleka, vrlo daleka luka, za kojom njihova duša čezne. Ali nema puta, koji bi tisućgodišnjem lutaoću smio da bude prevelik.«

*

To bijaše i d e j a. Ideja, koja je iz njih proizašla, jer je u njima živjela. Ideja, koja ih je okupila i vezivala. Koja ih je, ujedinivši im duše, stopila u jedan organizam, u jedan p o k r e t. Pokret c i o n i s t i č k i, jer je luka, za kojom njihove duše teže: Cijon. Prema Cijonu vodi ovaj drugi put, put života. A ostali su putevi mraka i zamiranja.

*

Poput djeteta, koje poodraste i postaje zrelim mužem, i cionistički je pokret vremenom ojačao i ušao kao faktor u

život. Došao je rad, došla su djela. To je faza, gdje i pokret — poput čovjeka — treba savjesti, koja će ga od vremena na vrijeme opominjati i upućivati na pravi put. Savješću cionističkog pokreta postao je — A h a d H a a m.

*

Ušer Ginzburg progovorio je u svojoj 33. godini prvi put javnosti. Pričinilo mu se nešto u židovskom narodu krivim, pa nije mogao, a da to ne iznese. Osjećao je, da bi trebalo drukčije biti. »Nije ovo put«, veli on u svom članku, da nas uputi, da pokaže pravi put. On se smatra čovjekom iz naroda, »ahad haam«, koji je samo gost u hramu literature, pa svoje misli uvijek i iznosi kao — Ahad Haam. Svojim beskrajnim poštenjem i nevjerovatnim oštroumljem vidio je sve pogriješke i tako je i prečesto morao posjećivati taj hram, da nas opomene i da nam uvijek iznova pokaže put istine, put poštenja.

Kad Ahad Haam govori, sve šuti. Kad se Ahad Haam pojavi, svi se pokunje i pognu, jer osjećaju, da je negdje pogriješeno. Buber veli za Ahad Haama, da ga podsjeća na Rabi Aptera, za koga se veli, da je imao zlatni kantar u ustima. »On nam vjerno i nepodmitljivo mjeri i upoređuje ideju zbiljom, pa javlja tačan rezultat. Upoređuje trajnu istinu svoje ideje i promjenljivu istinu svojih opažanja. I u toj istini, dvostrukoj istini, sintetičkoj i kritičkoj, sastoji sav život i rad ovoga čovjeka«.

*

Ahad Haam je protivnik političkoga cionizma. Ne slaže se niti s ishodišnom tačkom, niti sa smjerom, ni ciljem političkoga cionizma, pa prema tome ne vidi u njemu mogućnosti ostvarenja pravoga narodnoga ideala. Politički cionizam — veli Ahad Haam — proizlazi iz materijalne bijede pojedinoga Židova i ide za tim, da političkim sredstvima popravi gospodarski položaj. Ishodišna mu je tačka nepovoljno stanje Židova, t. j. židovskih individua, pa to prema tome nije nikakova ljubav za Cijonom, nego ljubav za sebe, dakle egoizam. »Zaista«, veli »duboko smo pali, kad nemamo više srca, da još i nešto drugo oćutimo, osim materijalne bijede, koja nas jedino tjelesno dira.« Nedostatak je političkoga cionizma, što ne obuhvaća težnju za slobodnim narodnim duhom, koji bi bio sposoban stvarati, koji bi donio narodnu kulturu i pravi židovski narodni život.

Politički dakle cionizam nema spoznaje kulturnih potreba i pravoga narodnoga ideala, pače — po Ahad Haamu — politički cionisti osporavaju uopće opstanak židovske kulture i konstruktivnoga židovskoga duha. Osim toga, što cilj političkoga cionizma nije vrijedan žrtava, jer ne sadržava pravi smisao naših težnja, taj se cilj ni ne može postići. I najpovoljnije kombinacije u Palestini mogle bi omogućiti naseljenje samo jednoga malenoga dijela Židova, dok bi pitanje većine ostalo

neriješeno. A što se tiče zadovoljenja nacionalne samosvijesti, koju politički cionisti toliko naglašuju, bit će židovska država toliko izvrgnuta volji moćnijih susjeda, da ne će ni u tom pogledu politički cionisti zadržati pravo.

Anad Haam zazire od svake politike i od svakoga političkoga rada. Pozivlje uvijek na oprez pred diplomacijom, pred »visokom politikom«. Politika je po zapadnim Židovima, koji teže za političkim ulogama, unesena u cionistički pokret. Politički cionizam proizlazi iz negativnih momenata (neodrživo stanje u dijaspori), a politički rad može nam donijeti samo razočaranja. Sve ovo skupa nazivlje Ahad Haam »jadnim rješenjem«.

Nego što dakle? Kako treba da se postavi naš nacionalni problem?

Kriza, koju treba riješiti, nije kriza Židova pojedinaца, nego kriza židovstva. Židovstvo je po Ahad Haamu onaj duševno-moralni život, kojime i u kojemu su Židovi tisućama godina živjeli, kojemu su stoljećima sve svoje snage žrtvovali. Židovstvo je sadržina Židova i zato bez židovstva nema Židova. Židovi dakle trebaju židovstvo. Pošto bez njega ne mogu biti, moraju se za nj boriti. Kriza Židova sastoji se dakle u krizi onoga, što sačinjava sadržinu njihovu, u krizi onoga, bez čega ne mogu biti, u krizi njihovoga židovstva.

A kako je ta duševna kriza židovstva nastala? Prouzrokovale su je emancipacija i asimilacija. Išlo se za vanjskom slobodom, a uništavalo dragocjenu unutarnju slobodu. Emancipacija i asimilacija lišile su Židove njihove unutarnje snage, židovstva, i osim duševnoga ropstva nijesu ništa donijele.

Židovi dakle izgubiše svoj sadržaj, svoje duševno ravnotežje, koje se poduprlo na svijest o unutarnjoj vrijednosti židovstva, što su ga proživljavali. Za ovo unutarnje raspadanje, duševno-moralno razoreno stanje židovskoga naroda, dijaspora ne može naći lijeka. Centralno mjesto, koje sadržava lijeka i rješenja, jedino je Palestina — Cijon, u prvom redu radi osjećajne vrijednosti, koju za Židove ima. Palestina treba da postane kulturnim, duševnim centrom; treba da bude utočištem, ne Židovima, već židovstvu. Treba da svi Židovi dijaspore zajednički izgrade utočište i centar za naš narodni duh. Palestina ima da postane nacionalno-kulturnim središtem, koje bi dijasporu duševno oplodilo. Središte, koje će poslati svoje zrake medju vaskoliko židovstvo dijaspore, da obnovi duhove, da osposobi narod za vlastito, slobodno kulturno stvaranje. Ahad Haam vidi u kulturnim djelima jednoga naroda njegov najviši cilj i zapravo opravdanje postojanja toga naroda. »Smisao postojanja jed-

noga naroda je eksistencija njegovoga duha, njegova sposobnost nešto vlastito stvoriti i s ovim tvorevinama narodne kulture povećati bogatstvo ljudskoga duha uopće. Do tih tvorevina njegovoga duha stoji njegov položaj i njegov utjecaj u kolu naroda.« Židovski narod treba dakle da stvara kulturno, židovski. Stoga ga treba vezati o jedno središte, koje će mu za to davati poticaja.

Ali kako, kojim će si načinom nacionalno i psihički toliko razoreni Židovi stvoriti duševni centar u Palestini? Pomoću jednoga temelja naše duše, koji u nama drijeva; to je ljubav za Cijonom (Hibat Cijon). Treba je probuditi, treba da nam postane duševnom gospodaricom. Da bude centrom, našega duha (merkaz haruah), da joj sva naša duša bude podvrgnuta. Samo s njenom pomoću, samo tako možemo steći svoj duševni centar. Samo »obnovom srca« možemo nešto postići. A postići želimo u prvom redu unutarnje oslobođenje, obnovu svoga židovstva, unutarnje jedinstvo, a zatim i izvanju slobodu. Trebamo prvo centar za svoje židovstvo, a Židovi — doći će već sami. Ahad Haam dakle smatra zadatkom Židova da oslobode svoj nacionalni duh, da požive novim, vlastitim životom. Stvaralačka snaga jednoga naroda mora da ima svoje vlastite zakone i da u slobodnome, samostalnome stvaranju dade dokaza svoje punoće i vrijednosti. Samo se tako mogu oživotvoriti narodni zadaci i ostvariti pravi narodni ideal.

Osim nedostatka stvaralačkoga židovstva i objektivnih kulturnih tekovina upućuje Ahad Haam na još žalosniju činjenicu: na nisko stanje židovskoga čovjeka. Treba se baviti sa židovskim čovjekom. Moralno ga pridizati, srce mu obnoviti, nazore promijeniti, ljudske osobine poboljšati. Treba ga toliko podići, da uzmogne shvatiti svoje dužnosti prema narodu, da postane sposoban primiti u sebe težnju za narodnim idealom.

Jasna nam je sada razlika i opreka između Ahad Haama i političkih cionista, koji su uopće negirali mogućnost, da bitni dio Židova ostane izvan židovske države i da tako pored židovske države ima još dijaspora sa židovskim zadacima i židovskim bićem. Ahad Haam veli za politički cionizam, da je štetan ne samo što odvraća od pravoga narodnoga ideala, od spoznaje kulturnih potreba, nego što bi neostvarenje njegovih ideja moglo dovesti do rezignacije, koja bi sprečavala kasnije ispravnu spoznaju problema.

Ahad Haam za naš nacionalni problem veli, da nije pitanje vlasti: vlast se mijenja i prolazi, a ostaje za uvijek — duh. Politički mu cionisti odgovaraju: Svi mi idemo za istini konačnim ciljem. Kultura naroda, koja će obogatiti čovječanstvo, zajednički nam je cilj. Ali to je istom zadnji cilj. Do njega imade još vrlo mnogo stanica. Do kulture ne možemo ne-

posredno doći. Kultura se ne stvara, ona proizlazi. Mi možemo i moramo jedino ono da stvorimo, iz čega kultura može da rezultira. Kultura mora da proizadje iz bujnoga, snažnoga, normalnoga narodnog života, ona mora da proizadje iz sadržaja toga života. Prvotan je dakle normalan život jednoga naroda, a onda dolazi kao rezultat — kultura. Ahad Haam priznaje potrebu narodnoga života, priznaje često, da narod može doći do duševnoga stvaranja samo na temelju života, koji obuhvata područja svega ljudskoga djelovanja, ali — i tu je pogriješka njegova — ne traži dosljedno svome priznanju, da se svakako u prvome redu stvore materijalni uslovi za život židovske zajednice u Palestini. Ahad Haam očekuje stvaranje narodnoga života. Cini se dakle, da je Ahad Haam u svojoj kritici političkoga cionizma bio suviše jednostran. Jer i ako nema sumnje, da treba cionistima da bude vrhovni cilj obnova slobodnoga kulturnoga stvaranja židovskoga naroda, opet je jasno, da treba uporedo sa radom k tome cilju političkim, diplomatskim sredstvima djelovati onamo, da se u Palestini što prije ostvari Erec Jisrael. Ispravna bi dakle formulacija pitanja bila, da nije prvo ni kulturni ni politički cionizam, nego da treba uporedo da koračaju. Sintetični cionizam, kako je danas predstavljen po Weizmannu čini se, da je našao spasonosno rješenje, jer vodi računa i o današnjim prilikama, koje treba u zgodan čas zaskočiti, a vodi računa i o konačnom vrhnom cilju čitavoga pokreta: slobodno kulturno stvaranje.

*

Ahad Haam duševni je vodja kulturno-obnovnoga pokreta našega naroda. Utjecaj je njegov bio na židovski narod toliki, da ga često zovu »židovskim Tolstojem«. On je čovjek imperativa. Kad zauzme svoj smjer, ide stalno njime i ne podaje se valu ili različitim strujama, da ga pasivno nose. Ako spojimo prvu rečenicu njegovoga prvoga članka sa riječima sijedog starca Ahad Haama, dobit ćemo — pravac. Uvijek isti smjer. Do smrti svoje ostao je sebi dosljedan, ostao je neumoran na putu istine. Seligmann nazvao je Ahad Haama »čovjekom, koji zna što hoće«. Ahad Haam je trijezan čovjek. Njegova kritika dolazi iz najdublje poštenja i iskrenosti. Pun je nada i duboko vjeruje u narod. Vjeruje, da imade u njemu profeta. »Oslobodjenje Izraelovo izvršit će profeti, a ne diplomate.«

*

Ahad Haam uzvisio je židovski nacionalizam do visine etičkoga ideala i tako postao našim učiteljem, našim duševnim ocem, našim preporoditeljem.

Josef Fränkel : Omladinski pokret i „cionizam kao svijetozrijeenje.“

Svakomu je omladinskomu pokretu vrhovni cilj da provede svoj ideal, svoj program kao svijetozrijeenje. To možemo da opazimo u Šomera, Blau-Weissa, Gordonije, u studentskih i kod drugih omladinskih pokreta. No iza određenoga vremena pokazuje se u razvitku svakoga omladinskog pokreta, da njegova težnja — da mu provodjenje njegova životnog ili fantastičnog naziranja bude u središtu — slabi, da je napušta ili da je ostavlja postrance. Nema omladinskoga pokreta, koji bi svoju prvotnu sliku ostvario ni u ideologiji ni u realizaciji svoga praktičnog programa. A zbog toga biva, da neki omladinski pokret živi samo prividno, drugi se razidje ili se stopi s kojim drugim omladinskim pokretom, eda ne bi propao. U takvo doba nastaju često novi omladinski pokreti, koji su revolucionarni, ali su se znali i priljubiti vremenu. Ti pokreti posjeduju toliko svježih energija i pravoga oduševljenja, da mogu za sobom povući dio omladine ili koji postojeći omladinski pokret. Tako, prisiljen opadanjem šomerskoga pokreta, nastao je n. pr. u Zapadnoj Galiciji i u Šleziji novi omladinski pokret »Agudat Hanoar Haivri«, a u isto vrijeme, ali neovisno od toga, »Ahva« u Istočnoj Galiciji. Ma da Ahva nije ništa zna la, da je osnovana Agudat Hanoar Haivri (i obrnuto), uzeli su i jedni i drugi gotovo jednak program — jer su nastali silom sličnih prilika.

Pravi omladinski pokret broji više grupa omladinskih organizacija, koje su povezane istim idealima, istim duševnim smjerom, istim naziranjem i koje to hoće da pretvore u zbilju. Omladinske grupe treba da neprestano medju sobom žive u stalnom kontaktu, da izmjenjuju misli, iskustva i planove, tako da se svi približuju i prijateljuju ne samo svojom ideologijom, nego i svojim radom.

Omladinski pokret teži pomoću svojega programa, kojemu je konačni cilj da provede svoje svijetozrijeenje, za tim, da zavlada omladinom, da je vodi. Ne drži mnogo do vanjštine, već želi da prodre duboko u unutarnjost, bezobziran je prema onome, što je tek prividno sveto i traži cijelo Ja. U pokretu nema mjesta neodlučnosti, podložnosti i rezignaciji. Postoji samo »Naprijed« i »Više«. U obliku se odgajanja osvrće na individualnost kao i na masu. — Omladinske grupe ne smiju kod toga da teže za jednim dijelom programa, nego za cijelim programom, treba da ga i ostvare. Gdje se dogodi i odstupanje od čitavoga programa, tamo se znade, da je počelo slabljenje.

Svakoj grupi omladinskoga pokreta treba da bude vrhovnim ciljem, da odgoju mladeži provede u smislu »cionizma kao

svijetozrijenja«. Karakteristika je današnjega cionističkoga pokreta, da se od nekoliko komponenata spaja u jednu rezultantu. I da može provesti ovu rezultantu pozitivno, postao je cionizam djelo odgoje, koje prije svega hoće, da psihologiju židovstva očisti i oslobodi od sve veće asimilacije duha. Što je dakle »cionizam kao svijetozrijenje«? Prije svega unutarnja i izvanja borba protiv naše najdublje i najniže asimilacije t. zv. asimilacije vrijednosti (Wertassimilation — Brod, Weltsch), koju vrlo malo ljudi svijesno spoznaju. Mi smo u eksilu izgubili i zaboravili pra-naivno-uistinu-židovsko, te smo naprotiv usvojili obilježja, koja nisu ni židovska, ni arijska, nego koja su se razvila kao produkt naše duševne i nacionalne neslobode i našega zatvorenog, abnormalnog života u getu. I tako ih imađe mnogo, koji teže za arijskim ili za kršćanskim osobinama, običajima i načinom, dakle za tuđim duševnim životom. Svijesno ili nesvijesno ih počinju oponašati, a najposlije ih i sami raširuju. Drugi opet iz gadjenja i prezira prema arijskom, kršćanskom poprimaju samo židovsko bez kritike. Zaboravljeno svoje židovstvo nameću sebi silom, a da ga ne dovode u sklad ni sa sadašnjosti ni sa samim sobom, te bez unutarnjega osjećaja za nj.

»Cionizam kao svijetozrijenje« jest »zlatni rez« duševne renesanse židovstva sadašnjosti. »Cionizam kao svijetozrijenje« traži povratak k pražidovskom, ne k ukočenom, mrtvom nego k slobodnom k živom!

Da se to postigne, ne dostaje, da omladina za tim teži, nego treba da upozna sve židovske vrednote, pravi produkt židovskoga znanja i mišljenja, da ga razumije, da se udubi u nj, te da ga kritično prozrije. Onda se u njoj budi nesvijesno, instinktivno-pravo židovsko, te ona dolazi s osjećajem, s razumijevanjem k pravome židovstvu. Ona će onda da promatra sva pitanja, bilo u duševnom ili nacionalnom, vjerskom ili socijalnom, privrednom i kulturnom pogledu, da ih prosudi s cionističkoga gledišta. Ona će se tada kretati u okviru ideja židovskih mislioca, sociologa, filozofa i teoretičara.

Odgoja omladinskih grupa ne smije da bude ovdje ograničena, nego treba da nekom, koji se zanima za glazbu, slikarstvo, umjetnost, poeziju itd. dade mogućnosti, da se snadje i u tim granama..

U omladinskom pokretu uzima se dabome i neki stav prema problemima svijeta, da može omladina s jedne strane samostalno prosudjivati i učiti da misli, s druge strane, da bude upućena u sve glavne probleme, ali sve to treba da se događa sa židovskoga gledišta u okviru »cionizma kao svijetozrijenja«. Ako se n. pr. omladina uputi u socijalizam, treba da to vođa (referent) učini posve povijesno, te istodobno upozori na socijalizam naše biblije, proroka itd. On ne smije i ne treba — na žalost se to vrlo često događa — pokazivati putove kon-

flikta, ovo ili ono političko zrijenje nekome nametnuti, jer se mlada duša može voditi i zavoditi. mogu joj se usaditi idealna ili otrovna čuvstva. A tu je potrebna velika opreznost. Ali mladež ne smije samo posredovati između zanimljivoga i duševno nužnog u omladinskom pokretu, nego djelovati i na produktivnom polju.

Židovski omladinski pokret mora da bude škola za čisto židovsku duševnu odgoju i radiona za stvaralački, produktivni rad. To je Halucijut. Omladinski pokret, koji u »cionizmu kao svijetozrijenju« poprima halučku ideju, ima bezuvjetno tu prednost, da odgoji židovskoga Židova, koji teži za produktivnim i čovječanski-korisnim životom.

Najprije dolazi ideja, a onda djelo! Odgoja mladeži u omladinskom pokretu ostat će samo ideja, ako nije njen plan, njena ideologija postala djelom. Mladež ne smije da se plaši kojekakvih zapreka, jer mladež, a pogotovo omladinski pokret, ne smije da uopće poznaje poteškoća.

Fakat je, da ni jedan narod nema i ne poprima toliko idealala koliko židovski, odnosno židovska mladež. A to je veoma štetno, — dostaje, ako se na to upozori, da mladež ne zna, što da započne tolikim idealima. Zato mora da odgoja bude takva, te se ne će gajiti i hraniti tuđim idealima. Omladinski pokret mora prije svega da koncentrira u mladeži neke ideale i to tako, da pokret ostaje u našoj sredini, u cionističkom logoru. Ono nekoliko godina, što mladić (djevojka) proboravi u omladinskoj organizaciji, treba da na nj tako djeluju, da imade pred sobom svoj određeni put, bilo u Erecu, bilo u galutu. On treba, a to je glavna zadaća omladinskoga pokreta, da u prvom redu postane Židov, koji i ako ostane u galutu, isto tako ispunja svoje mjesto, kao da je u Erecu.

Imade omladinskih pokreta, koji svojom jednostranošću: samo za Erec ili samo za galut, postignu baš nešto protivno svojem programu. Oni naglašuju n. pr. samo palestinocentričnost i ne uzimaju obzira na one, koji moraju, da ostanu u galutu. Posljedica je toga, da se većina mladića (djevojaka) ovoga omladinskog pokreta odstranilo iz cionističkoga kruga, od židovstva, te se pače borila protiv cionizma. Ova jednostranost odgoje pokazala se vrlo lošom. Oblik odgoje mora da bude takav, da i oni koji ostaju u galutu, ostanu uspravni, značajni Židovi puni židovske kulture, konsekventni u svojem uvjerenju, u »cionizmu kao svijetozrijenju«.

Vođe omladinskih pokreta ne smiju nikada da se igraju sa oduševljenjem i požrtvovnosti mladeži ili pače da njen idealizam dovađaju u kušnju! Kad mladež vrši svoje dužnosti, provodi svoju zadaću, misli i radi prema »cionizmu kao svijetozrijenju«, tada nemaju samo vođe omladinskog pokreta, nego i vođe i nosioci ideja moralnu dužnost, da mu dadu duševnu hranu i produktivan rad. Židovski omladinski pokret je most između Erecu i galuta, njihov izravni spoj je »cionizam kao svijetozrijenje«.

Pavao Wertheim: Palestina i njezina kultura u pet tisućljeća.

(Svršetak).

IV.

IZRAELITSKO DOBA.

Sredinom trinaestoga stoljeća pr. Kr. uspješno osvajaju Palestinu izraelska plemena, koja se povrate u Palestinu iz eksila u Egiptu. Povijest nam umije da priča o borbama s Kanaancima i o bojevima naroda izraelskoga s različitim drugim narodima (Filistejcima, Amonićanima, Moabljanima i drugima), ali malo o kulturnom djelovanju Izraelaca u Palestini. O tomu najviše saznajemo arheološkim istraživanjem. Saznajemo dosta i iz vjerskih izvora, ali ovi nijesu kritički i za znanost dosta pouzdani.

Znademo, da su Izraelci vodili teške borbe s Kanaancima. Kanaanci su gradili za ono vrijeme čvrste tvrđje, ali je borba ipak za Izraelce bila uspješna. Izraelci su naselili mnoga pusta zemljišta, a na mnogim su mjestima živjeli pomiješani s autohtonima.

Da promotrimo najprije, kako su Izraelci gradili u t v r d e. U Megidu je nadjen zid neke tvrđje, koja je bila sigurno građena u doba Salamuna. Opasivao je prostor od 60×40 m površine. Bio je oštih uglova, jer se sastojao od velikog i opsjenog kamena, koje je bilo vezano vapnom. Nekoje je kamenje bilo i nazubljeno. Zid je svagdje točno izravnani, a bio je do 2 m debljine i 2.5—3 m visine. Tako se gradile tvrđje posvuda po Palestini. Vidi se veliki napredak, i to u upotrebi vapna. U graditeljstvu su bili učitelji Izraelcima Feničani, za koje znamo iz biblije, da su gradili Salamunov hram. Židovi se nijesu tako razvili u graditeljstvu, kao okolni Egipćani, Babilonci, Feničani i drugi, radi vjere, koja ih je u tom skućavala pa konačno i radi neprestanih većih i manjih okršajeva sa susjednim narodima.

Za opstanak Izraelaca vrlo je važna njihova vjera, jer im je mnogo puta pomogla od narodnoga raspa (egipatski, babilonski eksil, Antioh...). Židovska je prva monoteistička vjera na zemlji i prva, koja štuje nevidljivo božanstvo. U tome je silni umni progres. Ostali si narodi nijesu mogli zamisliti nekoga, koji svijetom vlada i upravlja (Bog), a nije pipljiv. Vjera je Izraelaca toliko duboko zašla u narodne običaje i pojmove, toliko se povezala s narodnošću, da se ne može od nje više odijeliti. Vjera je ta narodu ulijevala hrabrosti u njegovim najtežim časovima i učinila od njega junaka nevjerojatnih mogućnosti (Juda Makabi i drugi). Samo tako se može protumačiti, da se poslije razdiobe duže održala judejska država, koja nije

ni na čas napustila svoje vjere, kako je to učinila izraelska. Nema zacijelo narod, kojemu bi vjera bila ono, što je židovskom narodu, jer ona nije suha dogma, ni mitologija, već živa vjera u Boga i izričaj narodnih patnja od iskona.

Kod Izraelaca opažamo i neke grane obrta, koje se nijesu iz vjerskih razloga mogle razviti do umijeća, ali se ipak opaža napredak spram Kanaanaca. Spomena je vrijedno lončarstvo. Izradjuju se ponajviše plosne posude iz crvene ili sive ilovače. Znatno je spomenuti, da se javlja glazura. Interesantan je pojav, koji se razabire iz više nalaza. Na lončarskim proizvodima stoji: lam meleh (kraljevo) i to židovskim pismenima, koja se sredinom desetoga stoljeća prije Krista javljaju umjesto klinovoga pisma. Kraj »lam meleh« napisano je uvijek jedno od ova četiri mjesta: Hebron, Sif, Soho i Morezet. Ta su nam mjesta poznata iz biblije i ležala su na jugu. Ove se osobite marke tumači najraznovrsnije. Najvjerojatnije je, da su u ta četiri mjesta bile kraljevske lončare, koje su smjele tako markirati svoje proizvode, da se zaštite od patvorenja.

Izraelci su svojim dolaskom u Palestinu unijeli mnoge nove običaje, mnoge promijenili, a neke opet primili preradivši ih na svoju. Ovo potonje vrijedi za pokapanje mrtvaca. Za pokapanje su svojih pokojnika Izraelci upotrebljavali kao i Kanaanci spilje (Mahpela). Mrtvaca bi u pećini još zasuli pijeskom i zemljom što naznačuje, da je nastao iz zemlje i da se vraća istom elementu. Inače nije mrtvac sa sobom dobivao onoliko jela, posudja i nakita kao kod Kanaanaca. Uzrok je tome vjera. Tijelo ti je bilo zemlja. Opet će da postane zemlja. Sve će tako postati zemlja, što je prolazno, što ti je služilo u dosmrtnom životu, da uzdržiš i neguješ svoje prolazno tijelo. Bog i duša su besmrtni. Šta će besmrtnoj duši u njenom vječnom životu zemaljskih prolaznih sitnica i ništavosti? To je odgovor, koji nas potpuno zadovoljava na pitanje, zašto nijesu Izraelci svojim pokojnicima prilagali različite stvari, koje su ih u životu okruživale.

Izraelci su ratarski narod. Opaža se napredak u orudju, koje je iz željeza. Misli se, da je to utjecaj Filistejaca. Veoma marno obradjuju Izraelci vinograde, koji im rode dobrim vinima (Palestinska su vina još i danas od najboljih na svijetu). Kuće grade naprednije od Kanaanaca. Materijal je doduše isti, ali se kuća ne sastoji samo od jedne prostorije, već ih imade tri: 1. predsoblje, gdje se pohranjuju jestvine; 2. prostorija, gdje se zadržava i danju i 3. soba, gdje se spava. Ulaz je bio prema sjeveru, a s istoka i zapada bili su po jedan prozor, dok je južna strana bila debela stijena bez prozora, da bi se time zaštitili od žara podnevnoga sunca. Zidovi su iz pečene cigle (iz ilovače) do 50 cm debljine.

Dalji samostalni i zajednički kulturni razvitak cijeloga naroda spriječi razdvoj u dva kraljevstva: u judejsko i u

izraelsko. Jedno svrši asirskim eksilom prije, a drugo babilonskim kasnije. To su nam historijski poznate činjenice. Raspu su krivi tuđji utjecaji, koji su uveli na dvor kralja Salamuna raskoš. Luksus su morali naknadjivati seljaci plaćanjem poreza, koji je nerazmjerno rasao i tako se porodi nezadovoljstvo, koje dovede do rascjepa. Za izraelska plemena znamo, da su u sužanjstvu netragom nestala, dok se judejska plemena povra- tiše iz babilonskoga eksila pod Ezrom i Nehemijom. Život po- slije povratka iz Babilona postaje sve puniji tuđjih utjecaja i običaja, a osobito helenističkih, koji malo po malo prožimaju narod. Taj razvitak dovodi do židovsko-helenističke epohe u kulturnom razvoju Palestine, koja se broji od osvajanja Ale- ksandra Velikoga na istoku, u četvrtom stoljeću prije Krista.

V.

ŽIDOVSKO-HELENISTIČKO DOBA.

Židovsko-helenističko doba počinje zapravo već povrat- kom judejskih plemena iz babilonskoga sužanjstva, ali se broji od četvrtoga stoljeća prije Krista, u koje doba vlada zemljom Aleksandar Veliki. Doba traje do razorenja II. hrama (70. go- dine poslije Krista). Vrativši se Židovi u Palestinu, naidjoše na jadne prilike. Sve je pusto i razoreno i još k tome nalaze »mišfolk« Samaritance, koji ih priječe u radu, te su im nepri- jateljski. Mar se povraćenih skoncentrisao oko nove izgradnje Jerusalema i oko gradnje II. hrama, koja je mučno tekla. Iz toga je doba nadjeno mnogo zemljanih vrčeva i drugoga sudja s natpisom: »Jah« ili »Jahu«, što sigurno znači: »Jehova«. To je molba u očaju, da ih On očuva od tuđjina, i da ih učvrsti u njihovoj vjeri. Ali jača je snaga ipak kvačila. Najezdom Ale- ksandra Velikoga uzme maha helenizacija velikoga stila. Tad postaje zemlja igračkom u rukama egipatskih i grčkih dina- stija, Ptolomejevića i Seleukovića. Greći su osnovali mnoge nove gradove i sjajno ih uresili. Neke je to zaslijepilo, ali srčika naroda osta ipak vjerna vjeri i predaji svojih praotaca. Nije to jednostranost, već strah i bojazan za ono, što im je uvijek u nevolji podavalo utjehe, a u sreći podiglo do blagostanja.

Iz toga doba ima veoma malo iskopina. Ponajviše usmena i pismena tradicija. U načinu su gradnje uslijedile neke pro- mjene. Kuće se grade iz kamena, a pred kućama nalazimo pločnike. Kuće su gradjene vrlo nagusto kao u današnjim gra- dovima. U to doba pripada grad Mareza ili Marisa, koji se prostirao nešto sjeveroistočnije od Tel el-Hesija. Opseg mu je vrlo malen, tek 3 hektara. Gradski su zidovi do 2 m debljine i 3 m visine. Na zidu su maleni tornjići. Grobova nalazimo svu silu. Tu se jasno vidi grčki utjecaj. Pored hebrejskih pismena nalazimo kud i kamo više grčkih. Zatim pridaci: vrčevi, lonci, nakit i t. d. (Sve je to mikensko, kretsko i t. d.). U to vrijeme

nestaje kameno orudje. U zemlju uvoze i preradjuju u velikim množinama željezo. Bronca se upotrebljava za ukras i za sitnije predmete, kao na pr. za igle i t. d. Utezi se lijevaju iz olova i imadu određene znakove i podatke na grčkomu jeziku. Na svakomu se dakle koraku opaža grčki utjecaj, koji je vrlo loš bio po razvitak individualne kulture Židova poslije babilonskoga sužanjstva. U Palestini nema kulturnoga života već životarenja. Godine 70. pade Jerusalem u ruke Rimljanima, a uskoro i sva Palestina. Taj nam događaj podaje još jednu periodu u peterotisućnom kulturnom životu Palestine: rimsko-bizantinsku.

VI.

RIMSKO-BIZANTINSKO DOBA.

Rimsko bizantinska perioda traje do polovice sedmoga stoljeća poslije Krista, kad stupiše na kulturnu pozornicu Palestine Arapi. Povijest nam umije mnogo pričati o mukama, što su ih Židovi pretrpjeli boreći se za oslobodjenje od Rimljana. Umije nam pričati, kako je jedan rimski car (Hadrijan) pače na garištu Jerusalema sagradio grad »Aelia Capitolina« i postavio u hram kip Zeusa, a Židovima zabranio ulazak u grad. Još mnogo strašna nam umije pričati povijest o događajima toga zadnjeg i najstrašnijeg eksila. Malo Židova ostade u zemlji. Većina se raštrka po svemu poznatom svijetu. A zemlja njihovih praotaca posta rimska. Evo grada Geraze iz toga doba. Grad je obuhvaćao do 100 hektara, dakle bijaše prema prijašnjim mjerilima upravo kolos. Nalazio se u ravnici opkoljenoj brežuljcima. Zid, debeo 3.5 m, opasivao je grad u dužini od 3500 m. Imao je najmanje 6 vrata. Nalazimo amfiteatre, slavoluke i posve na rimsku gradjene kuće. Svuda sjaj i raskoš. Kad su jednog Rimljani prekorili Židove, koji su se bunili, da Rimljani uvide komeditet i raskoš u zemlju, reče im tanaita Šimun ben Johaj, da gradeći ceste, kupališta, gradjevine i spomenike ne žele Rimljani koristi židovskom narodu, nego sebi. Grade, da mogu sami što raskošnije i što komotnije živjeti. To se jasno vidi po tome, kako je gradjen grad Geraza. Željezo se sasvim općenito i mnogo upotrebljavalo. Obrta je malo, jer su Rimljani zemlje svojih »delicija« znali svačime snabdjeti iz svojih ostalih pokrajina. Službeni je jezik latinski. Hebrejski je veoma skučen, a nešto je slobodniji aramejski. Latinskom je jeziku gotovo ravnopravan grčki. Padom zapadnorimskoga carstva 476. godine poslije Krista zavlada u Palestini b i z a n t s k i utjecaj. Taj prelaz najvidnije se očituje gradjenjem crkvi. Tako se spominje iz šestoga vijeka u gradu Medabi tri crkve. Za njihovu su se gradnju upotrebljavali ostaci rimskih gradjevina, tako da su mnoge sasvim nestale. U to se kratko vrijeme kulturne prilike rimskoga doba nijesu

mного promijenile, a državna uprava osta ista, tek što je grčki jezik dominantan, a ne latinski. Važno je spomenuti, da su se prenijeli neki obrti iz Bizanta, osobito izradjivanje svilenih tkanina i raskošnih odijela. U Palestini se gotovo posve zanemaruje zemljoradnja, što dovodi do sterilnosti negda plodnoga humusa: »Gdje med i mlijeko teče«.

Polovinom sedmoga stoljeća poslije Krista provaljuju u Palestinu Arapi. Na mjestima crkvi sagrađiše mošeje, a židovska sveta mjesta (Mahpela) štiju kao svoju svetinju. Tijekom stoljeća čuvaju ta sveta mjesta pa tako zaprečuju znanstvena istraživanja. Tako je nažalost još i danas, ali ima nade, da će ipak naskoro početi i na tim vrlo važnim mjestima arheologijska istraživanja, koja će zacijelo rastumačiti još mnoge pojave i događaje u dalekoj prošlosti Palestine, koje su zasada nerastumačene. Dolaskom Arapa postaje Palestina zemljom, gdje pada kultura duševna i tjelesna, a i kultura zemlje. Predstavnicima su palestinskoga stanovništva primitivni felasi, koje izmožduju njihovi gospodari, efendije. Tako se tlo posve neracionalno obradjuje, zemljom se šire bolesti, nevolja raste. Ali Jeremija je prorekao, da će još zasjati ulice Jerušalajima: »Sinovi Izraelovi vraćaju se u svoj Erec, da opet od njega učine zemlju, gdje med i mlijeko teče«.

VII.

OSVRT.

Tako smo u najkraćim crtama pregledali kulturni život Palestine od najstarijih vremena pa sve do u blizinu sadašnjosti. Pred očima nam proletješe kaleidoskopskom brzinom svi događaji, sva nastojanja pračovjeka, semita, Izraelca, Grka, Rimljanina i Arapina. Svaki je htio da žigoše Palestinu žigom svoje osebnosti. Uspjelo je to samo Izraelitu, kojemu je jedino ondje domovina. Ta što su htjeli starovjekovni silnici onim ogromnim vojskama? Imali su svoju zemlju, svoju sreću, svoju kulturu, zašto su tražili zemlju, kad su već imali domovinu. Nijesu Palestinu nigda mogli iskreno ljubiti. Ta kako bi! Nijesu mnogo naricali, kad su je u bojnoj igri izgubili. A Židov? Židov Jeremija nariče za Jerušalajimom, Židov vječno uzdiše u svojim molitvama za minulim, boljim danima u Erecu, Židov se zavjetuje: Im eškaheh Jerušalajim, tiškaheh jemini! Naukama i znojem židovskih sinova počinje opet ona vjekovima zapuštena zemlja cvasti: zemlja bez naroda postaje opet domaja narodu bez zemlje.

Migdali: Židovi u rasnoj teoriji.

I.

UVOD.

Polovicom prošloga stoljeća nastali su radovi na polju prirodnih znanosti, koji su stubokom promijenili mnijenje, što je vladalo do tada o položaju i razvitku i životinjskih vrsta i čovjeka. Naučili smo, da je čovjek vrsta, koja se razvila od niže vrste, kao što su se razvili lav, tigar, panter, jaguar, divlja i pitoma mačka iz pramačke. Ove vrste zovu se r a s e.

Ali ako se upitamo, što je rasa, ne ćemo moći da točno definiramo taj pojam. Još danas nijesu jednodušna mnijenja stručnjaka. Svaki naučenjak ima svoju definiciju i tvrdi dabo-me, da je njegova najbolja.

F r i t z K a h n kaže: »Rase su vrste, koje su se razvile od prvotne jednoličnosti životinjskoga svijeta zbog posebnoga načina života, a odlikuju se time, što imaju neka bilježja, koja su nasljedna, a koja ih razlikuju od drugih vrsta«.

Pa i ta definicija zacijelo nije posve ispravna, jer što jedan smatra rasom, drugi kaže, da je tek varijacija, a o čovječjim rasama kaže jedan, da ih ima pet, drugi dvadeset, treći sto, a četvrti kaže, da čovječjih rasa uopće nema itd.

Ako se zapitamo, kako su nastale rase, možemo reći, da su nastale utjecajem mnogih faktora: posebni način života, klima, okolica, potreba, način prehrane, katkada slučaj ili igra prirode. Sumu svih ovih faktora nazivamo: sredina — milieu. Rasa je dakle p r o d u k t s r e d i n e. — Sredina stavlja na rasu zahtjeve, ako ih rasa ne može da izvrši, onda propada.

Rasa se mijenja. Gdje je nekad bio snijeg i led dolazi topla klima i obratno. Ako u kraj, koji je onakov, kao današnji oko ekvatora, dođe ledeno doba, životinje moraju da se prilagode novoj klimi. Poprimaju deblje krzno, iz šarene boje nastaju svijetle itd.

No i upliv sredine ima svojih granica. Kad se neko biće donekle već prilagodilo novim prilikama, već je mnogo teže da ga se priuči novoj okolini. Priroda je kao umjetnik: iz homogene mase može da stvara lako nove oblike, kao što umjetnik lako svara iz mramornoga bloka svoj kip. — ali kad ga je stvorio, teško će iz njega stvoriti opet neki novi kip.

Biće, koje već ima određena individualna svojstva, nije više plastično. Ta nova individualna svojstva nazivamo rasom u višemu smislu: rasna svojstva.

Ima dakle dva faktora, s r e d i n a i r a s a, koji dirigiraju položajem individua u životu.

★

I čovjek se razvio poput drugih živih bića. Danas se općenito drži, da se pramajmun razvio u dva smjera. U prašumi se razvio do penjača, a u stepi je primio uspravan hod i razvio se u čovjeka. Ova prva čovječja rasa širila se po svojoj prilici od ekvatora na sve strane.

Iz geografije znamo, da je formacija zemlje bila nekad drugačija, nego što je danas. Kopna i mora nije bilo uvijek ondje, gdje je danas. Prvo kopno, koje se odijelilo od Azije, bila je Australija, što nam potvrđuju fauna i flora toga kontinenta. Pa i čovjek u Australiji reprezentant je prastare vrsti ljudi. Njegova je sredina ostala ista, nije imao prilike da se miješa s drugim narodima i rasama, on je direktni potomak naših praotaca od sto hiljada godina unatrag. Zanimivo je, da australac ima sve formacije lubanje, neku srednju boju kože, sve vrste kose: jednom riječi, australac ima mnoga općenita svojstva, a malo individualnih. Tako si nekako zamišljamo i »homo primigenius-a« (Teorija).

Iz te hipotetske prve rase razvila se u Aziji žuta, u Africi crna, u Americi crvena, u Evropi bijela rasa.

Sve su se rase razvile iz jedne, zato nema smisla govoriti o vrijednim i o nevrijednim rasama. Svi su se mogli jednako razviti, da su prilike bile sklone. »Rasse bedeutet, was haben Schicksal und Wille aus Dir geschaffen«.

Moderni pojam o rasi ne označuje neku čvrstu nepromjenljivu formu, nego postignuto stanje. Nama, koji živimo u kratkom ljudskom vijeku, čini se to stanje, kao neki relativno stabilni faktor, jer se rasa, koja se razvijala desecima tisuća godina, ne može odbaciti preko noći.

U ovo prastaro vrijeme, kada je samo sredina, i ništa drugo, djelovala na razvitak rase, bilo je »čistih rasa«. Pa i danas ih, čini se, ima kod australaca i kod nekih indijanskih plemena. Ali sve rase, koje su stvarale kulturu od Babilonaca do modernih američana, bile su mješavina različitih plemenskih, raznih i narodnih kompleksa. Kultura nastaje uvijek izmjenom različitih faktora. Slaveni, koji su došli oko IV. st. na Balkan, bili su možda čista rasa, ali kad su došli na Balkan, našli su ovdje Avare, Rimljane, Grke, Kelte, Ilire i druge. Iz dalekih mirnih krajeva dodjoše Slaveni na pozornicu povijesti, miješajući se s narodima, koje su ovdje našli. I iza nekog vremena — katkada to traje stoljeća — nastaje iz te mješavine nova vrsta, koja se tijekom dugoga vremena iskristalizovala, a koja posjeduje mnoga obilježja svih onih elemenata, iz kojih je protekla. Tu novu vrstu zovemo narod. Narod može da nastane i uslijed političkih ili ekonomskih razloga. Živ primjer nam je Američanin, koji je uglavnom nastao iz mješavine bijele i crvene rase, kojoj od XVIII. stoljeća pristupa i crna. Danas već postoji posebni individualni američki (U. S. A.) narodni tip.

Kako se odnosi rasa prema narodu? Kad vidimo, da se narod razvija iz rasa, onda mu sadržaj mora biti isti kao i kod rase. Isti je, ali ipak nije jednak, jer narod ima sva ona svojstva kao i rasa, ali još nešto više, on ima kulturu, koju rasa nema. »Nation ist Kulturblüte auf dem Kulturboden der Rasse.« Nekad su postojali Germani, Kelti, Slaveni — danas ih nema. Danas je pojam Germana zanijemio pojam Engleza ili Nijemca, Kelta — Francuza itd. Pa ako se zapitamo, što je bitna oznaka naroda, naći ćemo samo jedan odgovor: ideja. Narod mora da ima ideju koja ga vodi. Najbolji sinovi naroda služe ideji. Engleski političar, njemački filozof, francuski pjesnik, talijanski umjetnik, jevrejski prorok — to su ideje naroda.

Spomenuo sam gore, kako se razvija jedan narod pred našim očima: Američani. Na ovom ćemo primjeru naučiti nešto novo. Američani govore engleskim jezikom, a nitko živ ne će ih pribrojiti Englezima, kao što Crnac sa otoka Haiti nije Francuz jer govori francuski, Argentinac nije Španjolac jer govori španjolski, tako ni Židov nije Nijemac, jer govori njemački.

To je svakom čovjeku jasno, samo nije bilo jasno nekim učenjacima, koji su stvarali teoriju azijaca. Početkom XIX. vijeka našao je Schlegel — koji je poznat po izvrsnim prevodima Shakespeareovih djela, — da se indijski sanskrit podudara s mnogim evropskim jezicima. I na temelju te jezične veze, sklopili su učenjaci sve one narode koji govore tim narodnim jezicima pod jednu kapu, davši im ime »azijci« od indijskog azya — plemenit.

Jezik imaju ti azijci isti, sad im treba naći još druga zajednička svojstva. Jedan kaže, da azijac ima dugačku lubanju, drugi da ima kratku. Jedan kaže, da je bio poljodjelac, drugi da je bio barbarin bez ikakve kulture. Jedan, da je bio visokog rasta, drugi da je bio niskog. Jedan, da je imao plavu kosu, drugi crnu. Jedan kaže, da mu je domovina centralna Azija, drugi kraj oko Volge, treći Skandinavija itd. Ne ću da nabrajam sve ono, što se tijekom jednog stoljeća krivo reklo. Pjesnici, novinari, političari imali su »stoffa« da se svadjaju, slali su u borbu svoj temperamenat, fantazije, a ponajčešće svoj nacionalni šovinizam, a kad tamo — čitava teorija propala je i nestala iz ozbiljne nauke, kao što nestaje kulisa na pozornici, kada se mijenja scena. Nema jedinstvenog tipa azijca, kao što nema jedinstvenog tipa semita, taj tip nije nikada postojao — u formi rase, nego postoji tek azijski jezik, a jezik nije nikada dokumenat rase, nego dokaz da su se kulture miješale. Primjera, da jezik nije dokaz ni za rasu ni za narod imade bezbroj.

Čudan je slučaj, da je baš ta teorija, koja ne vrijedi ništa, postala »Schlagwortom« antisemitizma! Tri četvrtine čitave

evropske inteligencije misli još danas, da potječe od azijsaca, Ova će zabluda dobiti jednom počasno mjesto u povijesti laži i gluposti.

Kako li je smiješno, kad antisemiti viču: »Ovo je azijac, a ovo je semit«, kad znamo, da »rasni azijac ne postoji.

Čitava konstrukcija teorije o azijcima može da zastraši tisuću ljudi samo ne onoga, koji zna, da je to kuća od karata!

Kad je teorija o azijcima propala, našla se je odmah druga, koja ju je zamijenila. To je teorija o »Germanima«. Richard Wagner, engleski bastard Chamberlain i francuski grof Gobineau, sjetili su se da je germanska rasa prva na svijetu, da je jedino ona stvarala kulturu, kultura je uopće djelo Germana. Svi geniji bilo kojeg naroda imaju u sebi germansku krv, pa ako se negdje u centralnoj Africi otkrilo ostatke kakve prastare kulture, odmah se je našla legija njemačkih učenjaka »dokazujući« da je i to djelo Germana. Ova teorija nije znanstveni rad, nego plod umišljene fantazije, kao priča mogla bi da zauzme lijepo mjesto u poeziji, ali u znanosti nema joj mjesta.

Ne ću da prikazujem, kako je ta teorija propala, hoću da Vam samo spomenem, kakvim su se stvarima tokom decenija bavili učenjaci.

Martin Buber: Kultura i religioznost.

Kultura i religioznost su dvije sile, koje se u historiji naroda izmjenjuju. Kultura je stabilizovanje životnih impulsa i životnih oblika između dvaju religioznih potresa. Religioznost je obnavljanje životnih impulsa i životnih oblika između dvaju kulturnih razvijanja. Kad se neka kultura raspada, dijele se sile iz njihovoga sklada; nastaje onaj plodni kaos, u kojemu se radja sjeme jedne nastajuće religioznosti. I u istoj mjeri kako ta religioznost postaje stvarna, kako ona prelazi iz stanja potresa svih duševnih sila u stanje stalnoga oblika, u istoj mjeri sprema se nova kultura. U religioznom obnavljanju oslobodile su se sile, u kulturi se one vežu u novim životnim formama, vežu se sve čvršće i žilavije, dok bez poleta ne leže zarobljene u formama. Tad ponovno dolazi trenutak, gdje život ustaje protiv zakona, što je postao besmislen, koji je nekoć duh stvorio, — gdje uništava formu i poziva duh na novo stvaranje iz haosa. Ali ovo uništavanje nije u bivstvu jednoga naroda ili skupine naroda samo obratna točka, sa koje možemo sigurnim pogledom gledati u budućnost; ono je više strašna kriza, koja se ne odlučuje često obnavljanju, već

smrti. Ipak, ne samo novoj religioznosti, već ni jednoj novoj kulturi nema drugoga puta, osim kroz to uništavanje; jer iz jedne umiruće u jednu novu kulturu nema postepeni prelaz, već samo elementarni preokret, potres sviju sila. Ovaj preokret ne može odmah naći drugi izričta, do religioznoga; prije nego si čovjek, u svojim silama obnovljen, stvori nove životne oblike, stvara si on novi odnošaj prema samome životu, novi smisao života — štoviše, novi smisao života je unutarnji nagon i jezgra u obnavljanju svih sila. I kao što se može dogoditi, da jedan narod u toj krizi propadne, jer nije bio dovoljno jak uzdržati kaos i nadvladati ga duhom, tako se može zbiti, da jedan narod i onda propadne, kad nije više u haosu, već u samom religioznom obnavljanju; može se dogoditi, da umre sa posljednjim glasom nove svjetske riječi na usnicama. To se onda događa, kada jedan narod ima još unutarnje moći, ali nikakve unutarnje sigurnosti; može još stvarati, ali ne može više držati — skuplja se i troši u svome posljednjem stvaranju. Snaga duha, koji juriša da potpiri vatru, sigurnost duše da se uzdrži u čistom plamenu vatre — to su snage, koje vode jedan narod pomladjenomu životu.

Mendele Mojher Sfurim: Filozofiranje o čovjeku.

ODLOMAK IZ JEDANAESTE GLAVE ROMANA »KLJUSE«.

Nesretan si, čovječe, proklet pred svima živinama i svima stvorenjima svijeta. Gospod te majstorski stvorio, s mnogim prednostima, odlikovao te između stvorova, tebi na korist, a ti si te prednosti upotrijebio na zlo. Mnogo razuma dao ti je Bog, čovječe, a ti ga nijesi dobro upotrijebio. Počeo si da previše mozgaš i premišljaš pa da glibiš stramputicama, da radiš protiv sebe samoga i protiv prirode. Od premnogo mozganja nastaju mnoge pogriješke. Od premnogo djela i izuma nastaju mnoge nužde, potrebe, prisile i nesreće. Mnoge je nove stvari izumio tvoj mozak samo na tvoju nesreću — da ti trgaju rad iz ruku, parče hljeba iz ustiju, da te drže u škripcu i da ti brzo skrate godine! Nesreću ti nosi, čovječe, tvoj razum i nesreću nosi tvoj jezik. Taj dar od milosti, kojim si bio počašćen, postade ti prokletstvom. Vidiš, kao što laje na tebe ovaj pas tu, baš tako laje i njegov pasji drug na primjer u dalekoj Španiji. Jednako je istrčavanje i lajanje u svih pasa. Magare otvara gubicu i više jednako u našoj zemlji kao sva magareta

na svijetu. Ovo magare ili ono magare, što to znači, — ta jedno je. Sve žabe u potocima i u močvarama krekeću jednakim

Sve žabe u potocima i u močvarama krekeću jednakim glasom, od Egipta pa do danas. Samo ljudi su strani jedno drugome, a to je veoma velika nesreća. Nesretan si, čovječe, zbog svojih fantazija. Bog je stvorio čovjeka sebi nalik, udahnuo mu čovječju dušu, za sve ljude jednako. A onda eto tebe, mudrijašu, pa joj dometne još jednu zajedničku, umjetnu narodnu dušu, a time je došlo do toga, da ljudi moraju u mnogočemu biti protivni jedan drugomu. Što jedan ne smije, da bome smije drugi; što jedan drži pogrješkom, drži drugi najvećom prednošću; što je jednome jedan od deset zakona, drugome nije objavljeno. A koliko patnja i krvoprolića zbog toga! Pa i u tvojoj pobožnosti, u tvojoj dobroti, u načinu tvoje poštenosti sjedi često crv, tvoja nesreća.

Božanski duh, duh spoznanja i bogobojazni struji kao tekuća rijeka sa svetoga prijestolja, da svim ljudima dade života i sreće. A na njenim obalama eto stoje mlinovi i svakojake tvornice. Svaka od tih tvornica privlači vodu, zadržava je, da za nju okreće mašinske kotače. Materijal je svima jednak, ista sirovina — no čim dodje na zemlju, doći će dijelom u jednu, a dijelom u drugu tvornicu. Ondje se novodošla gradja oblikuje, da iz nje nestane gotova stvar. Onda izlazi iz tvornice sa šampiljom, često, da smeta robi druge koje tvornice. Robe su različite, konkurencija je velika, svaki hoće da više vrijedi na pijaci, i tako nastaje neprijateljstvo, mržnja, borba, otimačina i umorstvo. Ah, koliko jada i patnja ima na svijetu, otkako je stvoren — a onda još dodju ljudi i sami domeću zlo.

BILJEŠKE.

MARKICA NARODNOGA FONDA.

U jubilarnoj godini Keren Kayemetha možemo uz povijest samoga fonda da pišemo i istoriju različitih njegovih sabirnih grana. Sve su se one pomalo razvijale i mijenjale prema potrebama KKL-a i sklonostima prilagača.

Naročito mora da nas zanima markica Narodnoga Fonda. Što će svi ti komadići papira, šareni mnogobrojni, razaslaní u milijunima i milijunima komada po čitavom židovskom svijetu.

Ove markice nam prije svega pričaju, kako je sitan bio početak palestinske izgradnje. Na V. cionističkom kongresu primljen je prijedlog Kremetzkoga, prvoga predsjednika KKL direktorija, da se svi prilozi za novoosnovani Narodni Fond imaju potvrditi posebnim markicama. Na prvoj je markici bio naslikan Magen David, Davidov grb. Bio je to zaista simbol obnovnoga pokreta, pa su ga zbog toga pristaše zanosno ljubili, a protivnici su mu se rugali, gdje god su mogli.

Cijonska je marka naučila Židove da prinose žrtve. Od groša došli smo do funte pa do sve viših iznosa. Tako je marka prestala da bude sabirnom granom, jer je njena cijena bila neznatna. Ali je ona postala sredstvom za propagandu i za odgoju. Dokazuje to najbolje činjenica, da su neprestance izilazile nove vrste markica.

Kad je Herzl umro u radu za narod, smatrao je Glavni ured časnom

dužnošću da raširi sliku pokojnoga vodje. Nastade Herzl marka. Prikazuje Herzla, gdje se naslonio na rajnski most i zamišljeno gleda u zasnovanu budućnost. A kad je Herzlov vjerni drug Maks Nordau slavio 60. rođendan, izadje Nordau marka. I Wolfsohna i Členova počastismo iza smrti naročitim markicama.

No cionizam nije imao da časti uspomenu samo ovih sinova XIX. vijeka. Njegovo je korijenje dublje. To dokazuje serija maraka, izdana u Haagu, s portretima vodja. Uz mladenačku sliku Herzlovu vide se i njegovi prethodnici: sir Moses Montefiore i socijalist Moses Hess, hovev-Cijon dr. Leo Pinsker, rabi Mohilever i prof. Herman Šapira, koji je već na prvom cionističkom kongresu predložio osnivanje Narodnoga Fonda.

Svi su ti ljudi bili djeca pradavne čežnje. Lijepo se to iskazuje markicom E. M. Liliena, koja prikazuje zidinu naricanja. Ali se ova čežnja nije zaustavljala u suznoj prošlosti, nije se gubila u pustom ništavilu. Čežnja je stremila zemlji, što čeka na djecu, klicala je i pozdravljala obnovu Erec Jisraela. To je trebalo prikazati na markicama.

Izadje Struck marka, kojom je Herman Struck stvorio preddžbu idealnoga palestinskog kraja. Poslije su serije krajolika u više boja prikazivale sve širemu krugu prijatelja Palestine, što su bili i drugi pioniri, što su Keren Kayemeth i Cionistička Organizacija stvorili na otkupljenom, narodnom tlu.

Prije tri godine izašla je u Jerusalemu najnovija serija po nacrtima Benor Kaltera. Ona nam prikazuje značajne crte Palestine, osvjetijene žarkim palestinskim suncem. »Jad Avšalom«, legendarni spomenik Absalomov sjeća nas davne veličine. A židovski seljak pred plugom počinje da obnavlja tu veličinu; on je pravi tvorac Altneulanda, staronove domaje. Kako nam se ona prikazuje u različitim oblicima! Široka i prostrana »u donjemu Galilu«, gdje kviš siječe dolinu. Sad se dižu brežuljci, okruženi paomama, s romantičnim selima. Tamo je divan park, iz kojega se izdiže kupola veličajne gradnje. A u Hajfi se ta zemlja ljubi s modrim morem.

Prihodi su Keren Kayemetha mnogo porasli od onih prvih maraka. Od 10.000 funti na 50.000 pa na 100.000 pa čak i na blizu 300.000 funti na godinu. Već je odavno modro-bijela kassica postala glavnim sabirnim sredstvom za male iznose. Ali ipak marke KKL-a još nijesu doigrale svoju ulogu! Ako nijesu važne za financije, važne su zbog svoje nutarnje sadržine. Simbol su nove zajednice. Pa i pristaju našoj zajednici. Kao što još nemamo državne vlasti, nego je izgradnja omogućena samo dobrovoljnom disciplinom Židova, tako i ta KKL-marka doduše ne »frankira« pisma, ali nam daje duševno zadovoljstvo.

U jubilarnoj godini Keren Kayemetha, u kojoj je Povjereništvo u Kraljevini SHS izdalo naročitu jubilarnu marku KKL-a, s još većim će veseljem svaki prijatelj Palestine posegnuti za markicom Narodnoga Fonda, da njome ukrasi svoja pisma.

Dr. E. M. Zweig.

KNJIŽEVNE NOVINE.

Mishar v'taasia. Polumjesečnik za industriju, obrt i gospodarstvo Palestine. 5. godište, broj 1. Tel-Aviv, 10. januara 1927. Broj 2. 30. januara 1927. — Pretplata godišnje Lst. 1½. Redakcija i administracija: Tel-Aviv, P. O. B. 21, Palestine.

Hozer He. Interni list Ahdut-hacofim. Zagreb, 12. adara 5687. — Ovaj broj donosi izvještaj o III. Vaadu hamanhigim u Zagrebu.

Haceirem. Interni list podmlatka Ahdut hacofim. Br. 1, od 15. švata 5687.

Uzgajatelj. Časopis za moralno i etičko poboljšanje društva. Uređuje: Miljenko Vidović. God. IV., broj 10—12, Sarajevo, 31. decembra 1926. — Godišnja pretplata Din 100.—. Uredništvo i Uprava: Sarajevo, Aleksandrova 113.

Vijenac. List za književnost i umjetnost. Uređuje dr. F. Nikolić, Zagreb. Godina V., knjuga VII., broj 1. i 2., Zagreb, 15. siječnja 1927. Broj 3. i 4., Zagreb, 1. veljače 1927. — Uprava »Vijenca«: Zagreb, Prilaz 9.

DAROVALI ZA TISKOVNI FOND »HANOARA«.

Bogoštovna općina, Zagreb	Din 3000.—
B'ne Jisrael, Križevci	Din 100.—
Herut, Kopriivnica	Din 100.—
Kolo, Zagreb	Din 80.—
O. W., Zagreb	Din 50.—
Iso Altheim, Slatina	Din 40.—
Dr. David Freund, Modrić Bosna	Din 30.—
Mavro Gross, Zagreb	Din 20.—
Dr. Marko Horn, Zagreb	Din 20.—
Otto Jungwirth, Čakovec	Din 20.—
Avram M. Koen, Beograd	Din 20.—
Ing. Filip Rosenzweig, Bjelovar	Din 20.—
Ferdo Švrljuga, Bjelovar	Din 20.—
Sida Zilzer, Vinkovci	Din 20.—
Rahela Albahari, Sarajevo	Din 10.—

Darovateljima srdačna hvala.

Molimo sve prijatelje našega lista, da ne zaborave ni
kojom prilikom na Tiskovni Fond »Hanoara«!

Uprava »Hanoar«.

Šaljite pretplatu!

SIONISTI!

Tko ima 6. i 7. broj I. godišta „Gideona“, neka ga pošalje na adresu:

Odbor za hebrejsku univerzu u Jerusolimu,
Zagreb, Ilica 38. II. kat.

Štampilje, društvene i sportske znakove, vignete, gravure, čekiće, emajlirane ploče, signature izradjuje brzo i jeftino

Zavod za rezbariju i štampilje
Brezina i drug

Frankopanska ulica broj 9.
Telefon int. 8-53.

Engleski magazin

ZAGREB, Štrosmajerova ulica 10.
BEOGRAD, Karadžića ulica 18.

Prvorazredna modna kuća za gospodu.
Vlastiti krojački atelier za odijela i rublje po mjeri.
⊙

Učite hebrejski!

Najbolji udžbenik sadašnjosti

Sefat Amenu

izašao je na srpsko-hrvatskom jeziku.

Knjiga se naručuje kod
Nadrabinatu
u Bačkoj Topoli.

DUBROVAČKI PODRUM

GJORGJIĆEVA ULICA 3.

preporuča svoja izabrana vina osobito „Grk“ i „Dingač“ liječnički preporuča za slabokrvne uz najumjerenije cijene.

Apolo Kino, Ilica broj 31.

Slager: Kraljica od Moulin Rougea

Vesela pustolovina u 6 čina

U glavnoj ulozi sa Mady Christians, ljubimicom kino publike i Livio Pavaneli, osvajač žena na prvi pogled.

Velika raskoš. Sadržaj i igra pune zdravog humora.

Početak: $\frac{3}{4}5$, $\frac{1}{4}7$, $\frac{3}{4}8$, $\frac{1}{4}10$.